

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
MƏRKƏZİ BANKI

PUL SİYASƏTİ İCMALI

Yanvar-Sentyabr

2022
№3

MÜNDƏRİCAT

Ön söz	3
I. Qlobal iqtisadi mühit və xarici sektor	4
1.1. Qlobal iqtisadiyyatda meyillər	4
1.2. Azərbaycan iqtisadiyyatının xarici sektoru üzrə prosesləri	11
II. Azərbaycanda makroiqtisadi proseslər	16
2.1. Məcmu daxili tələb	16
2.2. Məcmu təklif və məşğulluq	21
2.3. İnflyasiya	25
III. Pul və məzənnə siyasəti	31
3.1. Valyuta bazarı və manatın məzənnəsi	31
3.2. Pul siyasəti alətləri	34
3.3. Pul təklifi	37
İstifadə olunmuş qrafik və cədvəllər	40

ABREVIATURALAR

AMB	Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı
BƏT	Beynəlxalq Əmək Təşkilatı
Bİİ	Biznes İnam İndeksi
BVF	Beynəlxalq Valyuta Fondu
BXİ	Birbaşa Xarici İnvestisiyalar
Qİİ	Qlobal İqtisadi İcmal
DSK	Dövlət Statistika Komitəsi
DGK	Dövlət Gömrük Komitəsi
FAO	BMT-nin Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatı
FES	Federal Ehtiyatlar Sistemi
İEOÖ	İnkişaf Etməkdə Olan Ölkələr
İEÖ	İnkişaf Etmiş Ölkələr
İƏİT	İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı
İİİ	İstehlakçı İnam İndeksi
İQİ	İstehlak Qiymətləri İndeksi
KİQİ	Kənd Təsərrüfatı Məhsullarının İstehsalçı Qiymətləri İndeksi
NEM	Nominal Effektiv Məzənnə
OPEC	Neft İxrac Edən Ölkələrin Təşkilatı
ÖİMDN	Ötən İlin Müvafiq Dövrünə Nəzərən
REM	Real Effektiv Məzənnə
RSM	Real Sektorun Monitorinqi
SİQİ	Sənaye Məhsullarının İstehsalçı Qiymətləri İndeksi
ÜDM	Ümumi Daxili Məhsul
ÜTT	Ümumdünya Ticarət Təşkilatı
XV	Xarici Valyuta
XDA	Xalis Daxili Aktivlər
XXA	Xalis Xarici Aktivlər

ÖN SÖZ

2022-ci ilin 9 ayında Mərkəzi Bank geosiyasi gərginliyin təzyiqləri altında olan global iqtisadiyyatdakı mürəkkəb proseslərin çoxtərəfli təsirləri şəraitində fəaliyyət göstərmişdir. Qlobal mühit artan inflyasiya, yüksək əmtəə qiymətləri, təchizat zəncirində problemlər və azalan iqtisadi artım proqnozları ilə xarakterizə olunur. Beynəlxalq konyunktur tədiyə balansı baxımından Azərbaycan üçün əlverişli olsa da, artan inflyasiya daxili qiymətlərə də təsir göstərmişdir.

Dövr ərzində Mərkəzi Bankın pul siyasəti monetar şərait vasitəsilə xarici və daxili inflyasiya təzyiqlərinin məhdudlaşdırılmasına yönəldilmişdir. Profisitli tədiyə balansı şəraitində valyuta bazarında tarazlığın qorunması, nominal effektiv məzənnənin möhkəmlənməsi inflyasiyanı məhdudlaşdıran əsas amillərdən olmuşdur. Pul siyasəti qərarları faktiki və proqnozlaşdırılan inflyasiya amilləri, real iqtisadiyyatda aktivlik səviyyəsi və risklər balansı nəzərə alınmaqla qəbul olunmuşdur.

Pul siyasətinin əməliyyat çərçivəsinin təkmilləşdirilməsi istiqamətində mühüm qərarlar qəbul edilmiş, pul siyasəti alətlərinin yeni konfigurasiyada tətbiqinə başlanılmışdır. Bu tədbirlər banklararası pul bazarının aktivləşdirilməsinə və pul siyasəti qərarlarının faiz kanalı vasitəsilə inflyasiyaya ötürücülüynün gücləndirilməsinə xidmət edir.

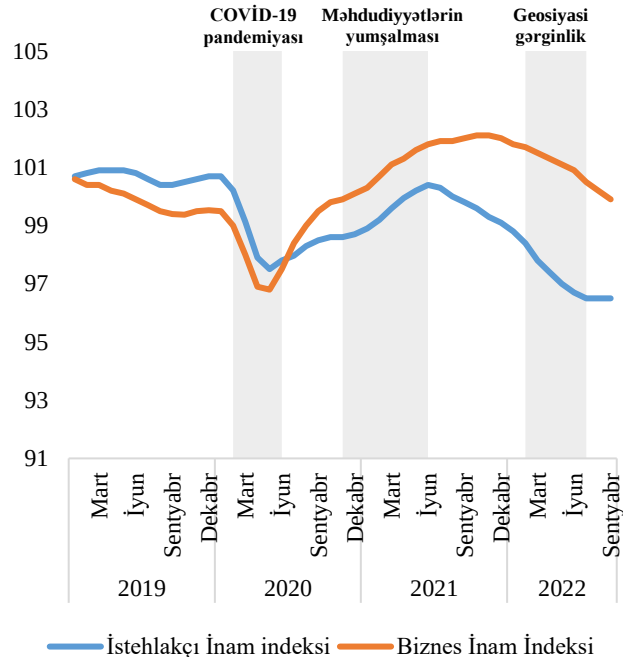
I. QLOBAL İQTİSADİ MÜHİT VƏ XARİCİ SEKTÖR

1.1. Qlobal iqtisadiyyatda meyillər

2022-ci ilin 9 ayında qlobal iqtisadi mühit geosiyasi və geoiqtisadi gərginliyin təsirləri ilə daha da mürəkkəbləşmişdir. Qlobal iqtisadiyyatda əhəmiyyətli paya malik olan ölkələrdə müşahidə olunan iqtisadi zəifləmə onların ticarət tərəfdaşlarına da mənfi təsir göstərmişdir. İnflyasiya təzyiqlərinin güclənməsi və əksər ölkələrdə monetar siyasətin sərtləşməsi fonunda staqflyasiya riskləri aktuallaşmışdır.

Yüksək qeyri-müəyyənliklər fonunda dünyada iqtisadi aktivlik göstəriciləri cari ilin 9 ayında azalma meyilli olmuşdur. İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı (İƏİT) ölkələri üzrə pandemiya məhdudiyyətlərinin yumşaldılmasının ardından geosiyasi gərginliyin artması İstehlakçı İnam İndeksi (İİİ) və Biznes İnam İndeksinə (Bİİ) neqativ təsir göstərmişdir.

Qrafik 1. İƏİT ölkələrində qabaqlayıcı iqtisadi aktivlik indeksləri

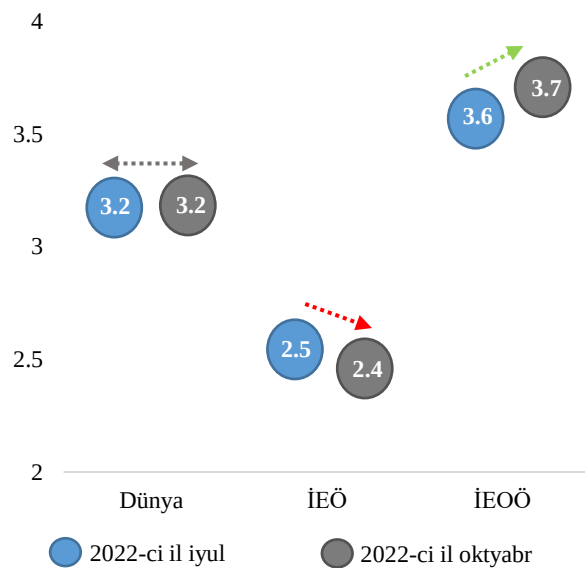
Mənbə: İƏİT

Dünya iqtisadiyyatındakı son meyilləri nəzərə alaraq beynəlxalq təşkilatlar qlobal iqtisadi artım proqnozlarını azalma istiqamətində təshih etmişlər. Beynəlxalq Valyuta Fondunun (BVF) 2022-ci ilin oktyabrında dərc etdiyi hesabatında 2023-cü ildə qlobal artımın 2.7% olacağı proqnozlaşdırılır ki, bu da aprel və iyul hesabatındakı proqnozlardan müvafiq olaraq 0.9 və 0.2 faiz bəndi aşağıdır.

BVF-nin oktyabr hesabatında İnkişaf Etmiş Ölkələr (İEÖ) qrupu üzrə iqtisadi artım proqnozu 2022-ci ildə 2.4% olmaqla iyul proqnozuna nəzərən 0.1 faiz, 2023-cü ildə isə 1.1% olmaqla 0.3

faiz bəndi aşağı salınmışdır. İEÖ-də faktiki inflyasiyanın proqnozlaşdırılan səviyyədən yüksək olması, mərkəzi banklar tərəfindən monetar sərtləşdirmə, geosiyasi və geoiqtisadi gərginliklər iqtisadi fəallıq göstəricilərinin aşağı düşməsinə səbəb olmuşdur. 2022-ci ildə iqtisadi artım proqnozları iyul hesabatına nəzərən ABŞ üzrə aşağı salınaraq 1.6%, Avrozona və Birləşmiş Krallıq üzrə artırılaraq 3.1% və 3.6% (müvafiq olaraq), Yaponiya üzrə isə sabit saxlanılaraq 1.7% səviyyəsində müəyyən edilmişdir. Uzunmüddətli dövrdə iqtisadi artımın zəifləməsi əsasən ABŞ-da real gəlirlərin yüksək inflyasiya şəraitində azalması, Avropada geosiyasi və geoiqtisadi gərginlik nəticəsində qeyri-müəyyənliyin davam etməsi, mərkəzi bankların monetar siyasəti sərtləşdirməsi ilə əlaqələndirilir.

Qrafik 2. İqtisadi artım proqnozu, %

Mənbə: BVF

Geosiyasi gərginliyin hakim olduğu və davam edən proseslərdən birbaşa təsirlənən Avrozona Rusiyadan enerji asılılığını azaltmaq və enerji təhlükəsizliyini təmin etmək məqsədilə alternativ mənbələrin və idxal kanallarının diversifikasiyasına çalışır.

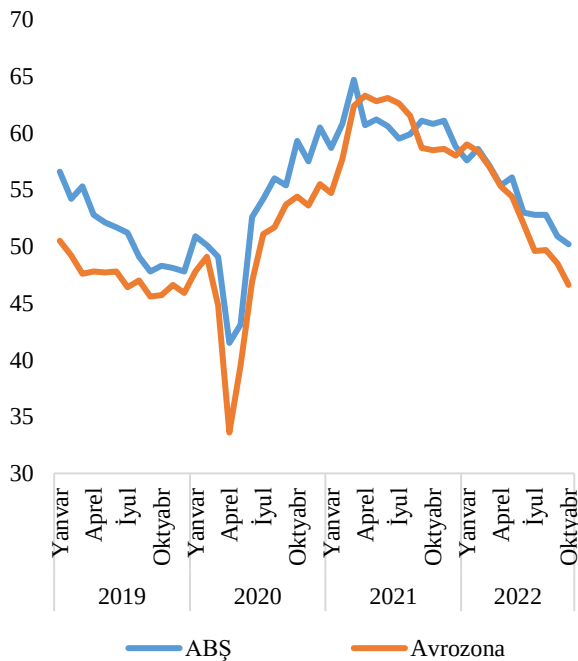
İstehsalat sferasında iqtisadi aktivliyin ölçülməsində istifadə olunan Satınalma Menecerləri İndeksi (PMI)¹ qlobal iqtisadiyyatın aparıcı fiqurları olan ABŞ və Avrozonada 2021-ci ilin əvvəlindən etibarən aşağıya dəyişməkdədir. Əsas səbəb isə monetar

¹ Satınalma Menecerləri İndeksi (Purchasing Managers' Index) sektorlarda meylləri ölçür. İndeks 50-dən yuxarı olduqda

əvvəlki ayla müqayisədə genişlənmə, 50-dən aşağı olduqda daralma göstərir.

sərtləşmələrin daxili istehsalatda öz əksini tapmasıdır.

Qrafik 3. Satınalma Menecerləri İndeksi (PMI)

Mənbə: Institute for Supply Management və Markit Economics

İşsizlik səviyyəsi ABŞ-da sentyabrda 3.5%, avqustda Avrozonada 6.6%, Yaponiyada 2.5%, Birləşmiş Krallıqda isə 3.5% təşkil etmişdir. Əksər İEO-də əhalinin nominal gəlirlərinin artmasına baxmayaraq real gəlirlərin azalması müşahidə olunur. Eyni zamanda investisiya şərtlərinin çətinləşməsi iqtisadi artıma təsirsiz ötürür.

İqtisadi aktivlik göstəricilərinin pisləşməsi fond indekslərinə də təsir etmişdir. İlin 9 ayı ərzində İEO-nün aparıcı fond indeksləri olan “Dow Jones”

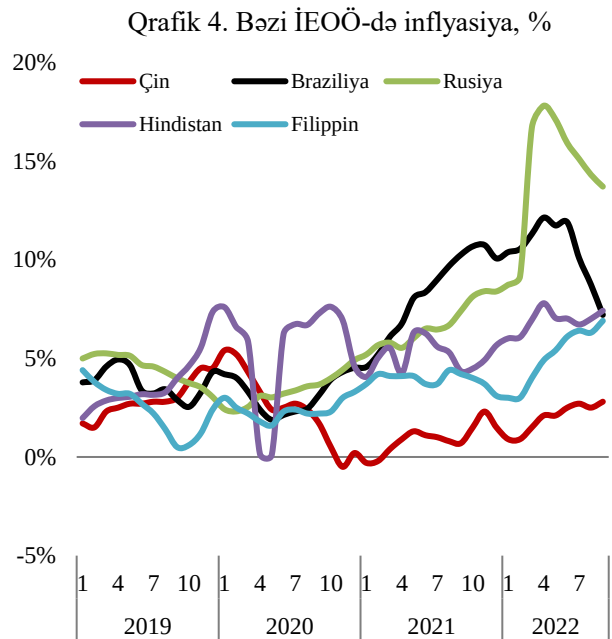
19.9%, “S&P 500” 21.9%, “Nasdaq” 31.9%, “FTSE Eurotop” 15.9% və “Nikkei” isə 10.4% dəyər itirmişdir.

BVF-nin oktyabr hesabatında İEOÖ üzrə 2022-ci ildə iqtisadi artım proqnozu iyul hesabatına nəzərən 0.1 faiz bəndi artırılaraq 3.7%, 2023-cü il üzrə isə 0.2 faiz bəndi azaldılaraq 3.7% səviyyəsində müəyyən edilmişdir. İEOÖ-nün iqtisadiyyatları üçün uzunmüddətli dövrdə iqtisadi artım proqnozunun aşağıya doğru reviziya edilməsinin səbəbi geosiyasi və geoiqtisadi gərginliklərlə yanaşı, monetar şəraitin sərtləşməsi ilə İEO-dən borclanmanın bahalaşması ilə izah edilir.

Rusiyaya qarşı sanksiyalar, o cümlədən, idxal və ixrac qadağaları ölkənin xarici gəlirlərini azaldaraq onun ticarət tərəfdaşlarına da mənfi təsir edir. Bundan əlavə, Çində daşınmaz əmlak sektorundakı böhranın yerli bank sektorunu və ölkə iqtisadiyyatını risk altında qoyması, COVID-19-a yoluxma hallarının yenidən artması ölkədə iqtisadi fəallığı zəiflətməklə İEOÖ-nün iqtisadi artımını ləngidən faktorlardan hesab olunur.

Hesabat dövründə dünyada inflyasiya təzyiqlərinin artması davam etmişdir. Həm İEO-nün, həm də İEOÖ-nün əksəriyyətində faktiki inflyasiya mərkəzi bankların hədəfini əhəmiyyətli üstələmişdir. Qeyd olunanları nəzərə alaraq BVF oktyabr hesabatında 2022-ci il üzrə inflyasiya proqnozlarını yenidən yüksəlmə istiqamətində dəyişmişdir. 2022-ci ilə qlobal inflyasiyanın 8.8%, o cümlədən, İEO-də 7.2%, İEOÖ-də isə 9.9% səviyyəsində olacağı proqnozlaşdırılır ki, bu da iyul proqnozundan yüksəkdir.

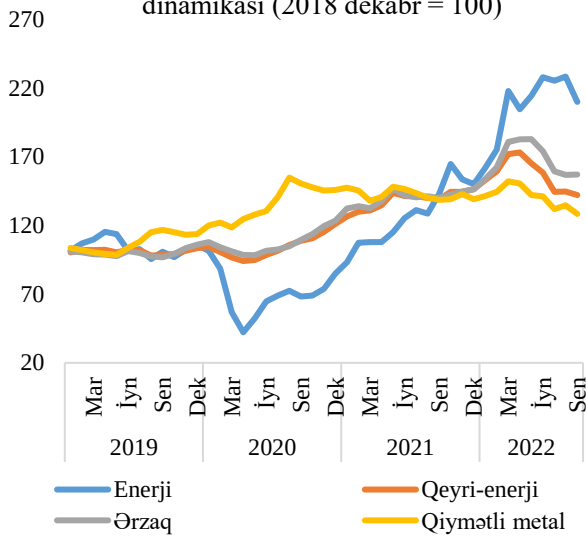
İEOÖ-də son illərin ən yüksək inflyasiyası qeydə alınmışdır. Bununla yanaşı, bir sıra inkişaf etməkdə olan ölkələrdə (Rusiya, Braziliya və s.) inflyasiya son aylarda yavaşlamağa başlayıb. Qida məhsulları inflyasiya artımına ən böyük töhfəni verməkdə davam edir.

Mənbə: Dövlət Statistika İdarələri

İnflyasiya təzyiqləri qlobal əmtəə qiymətlərinin dinamikasında da özünü göstərir. Dünya Bankının (DB) əmtəə bazarları haqqında son hesabatına əsasən cari ilin 9 ayında enerji qiymətləri 40%, ərzaq qiymətləri 7% artmışdır. BMT-nin Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatına (FAO) görə 2022-ci ilin son 6 ayında azalmaya baxmayaraq, ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən ərzaq qiymətləri 5.5% artmışdır.

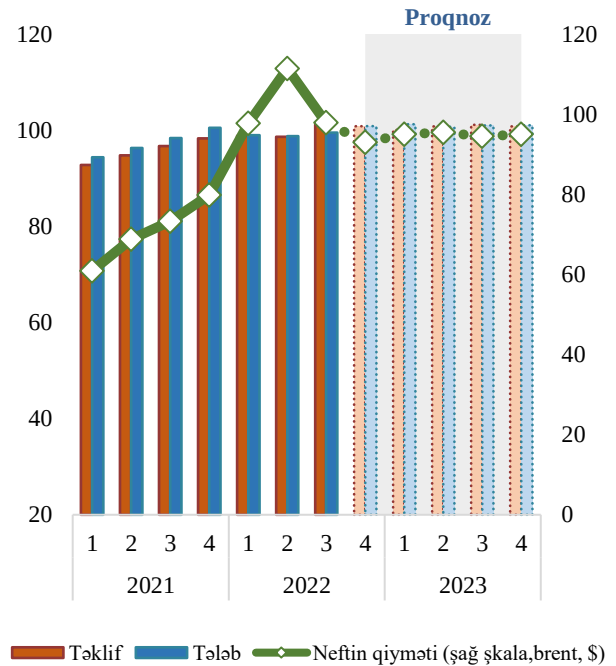
Qrafik 5. Qlobal əmtəə indeksinin illik dinamikası (2018 dekabr = 100)

Mənbə: Dünya Bankı

Hesabat dövründə enerji məhsulları üzrə daha yüksək bahalaşma qeydə alınmışdır. Brent markalı neftin bir barel üçün orta qiyməti 2022-ci ilin 9 ayında təqribən 103 ABŞ dolları olmuşdur ki, bu da 2021-ci ilin orta qiymətindən (70.9 ABŞ dolları) 45% çoxdur. BVF-nin oktyabr hesabatında neftin 1 barelinin 2022-ci ildə ortalama 98.2 ABŞ dolları (iyul proqnozu 103.9 ABŞ dolları), 2023-cü ildə 85.5 ABŞ dolları (iyul proqnozu 91 ABŞ dolları) səviyyəsində olacağı proqnozlaşdırılır.

Qrafik 6. Qlobal neft bazarında tələb və təklifin dinamikası, mln. barel (rəblük)

Mənbə: ABŞ Enerji İnformasiya Administrasiyası (EIA)

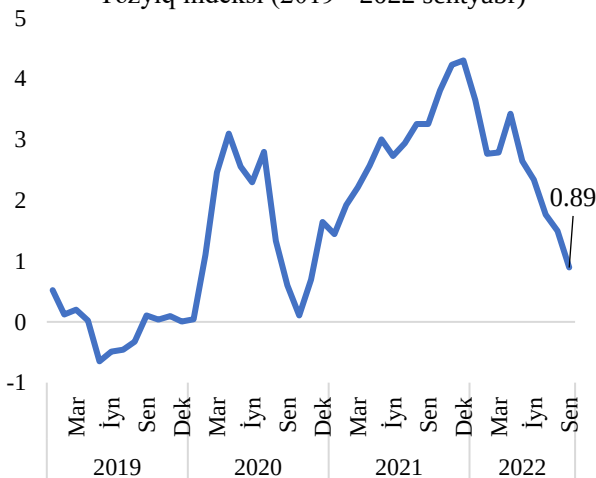
ABŞ Enerji İnformasiya Administrasiyasına (EIA) görə geosiyasi risklərin təsiri, OPEC++ ölkələrinin neft hasilatının hədəf səviyyəsindən aşağı olması və pandemiya ilə bağlı məhdudiyyətlərin tədricən aradan qaldırılmasıyla aktivliyin artması ilin birinci yarısında neft qiymətlərinin kəskin artmasına səbəb olmuşdur. Lakin ilin ikinci yarısından etibarən qlobal artım proqnozunun aşağıya doğru dəyişdirilməsilə neft qiymətlərində də azalmalar müşahidə edilmişdir.

2022-ci ilin 9 ayında qaz qiymətlərində yüksək dalğalanma baş

vermişdir. Avropada təbii qazın qiyməti avqust ayında 1000 kub metr üçün 3000 ABŞ dollarını ötmüşdür. Bununla belə, Avropa və Asiyada yeraltı qaz anbarlarındakı ehtiyatların səviyyəsinin artması səbəbindən sentyabrdan başlayaraq qaz qiymətlərində azalma müşahidə edilmişdir.

Pandemiya dövründən bəri tədarük zəncirinin hələ də tam bərpa olunmaması və geosiyasi gərginliyin davam etməsi daşınma-logistika xərcləri vasitəsilə dünyada inflyasiya təzyiqlərini artırır. Nyu-York Federal Ehtiyat Sistemi tərəfindən hesablanan Qlobal Təchizat Zəncirinin Təzyiq İndeksi son 5 ayda ardıcıl azalsa da, hələ də yüksək səviyyədə qalır.

Qrafik 7. Qlobal Təchizat Zəncirinin Təzyiq indeksi (2019 - 2022 sentyabr)

Mənbə: Nyu York FES

Yüksək inflyasiyanın qalıcılığı və inflyasiya gözləntilərinin yüksəlməsi mərkəzi banklar tərəfindən pul siyasətinin sərtləşdirilməsinə səbəb olmuşdur. İlin əvvəlindən bəri 70 mərkəzi bank tərəfindən uçot faiz dərəcəsi artırılmış, 4 mərkəzi bank tərəfindən azaldılmış, 11 mərkəzi bank tərəfindən isə sabit saxlanılmışdır. İlin ötən dövründə başlıca siyasət dərəcəsini ABŞ Federal Ehtiyatlar Sistemi (FES) 0-0.25% səviyyəsindən 3-3.25% səviyyəsinə, İngiltərə Bankı 0.25%-dən 2.25%-ə, Avropa Mərkəzi Bankı (ECB) 0-0.25%-dən 1.25-1.50%-ə qaldırmışdır.

BVF-nin son hesabatına əsasən qlobal risklər əsas etibarilə Avropada gərginləşən geosiyasi və geoiktisadi vəziyyət, artan inflyasiya təzyiqləri nəticəsində yaşayış xərclərinin artması və Çində əmlak bazarının tənəzzülündən qaynaqlanan artım tempinin səngiməsi nəticəsində yüksəlmişdir. Ümumilikdə, bu risklər aşağıdakı kimi təsnifləşdirilir:

- Enerji qiymətlərinin artması ilə qlobal inflyasiyanın yüksəlməsi;
- Artan inflyasiya şəraitində iqtisadi artımın zəifləməsi - staqflyasiya riski;

- Mərkəzi bankların sərt monetar siyasət qərarlarının iqtisadi aktivliyə neqativ təsirləri;
- İEOÖ-lərdə borclanma xərclərinin artması;
- ABŞ dollarının digər valyutalara nisbətən kəskin bahalaşması;
- Artan beynəlxalq qütbləşmə, iqlim dəyişkənliyi və enerji qiymətləri, ərzaq çatışmazlığı fonunda sosial iqtisadi çətinliklər.

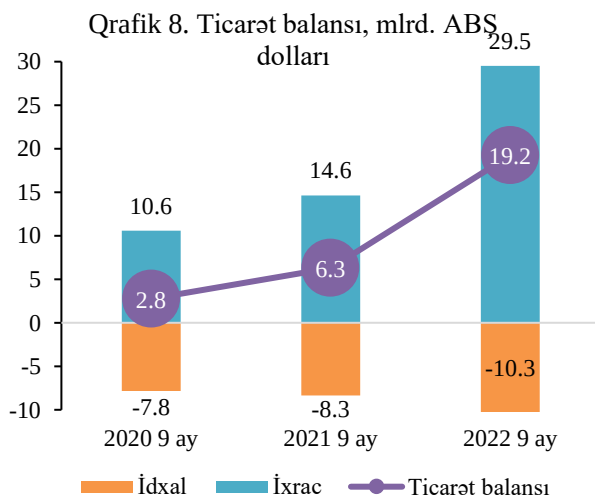
BVF son hesabatında bir sıra siyasət təkliflərini nəzərə almağı tövsiyə etmişdir. Qeyd edilmişdir ki, yüksələn inflyasiya ilə mübarizədə siyasət qərarları qəbul edərkən sosial cəhətdən həssas təbəqələrin müdafiəsinə diqqət

yetirilməlidir. Monetar sərtləşmənin kapital bazarlarına mənfi təsirlərini nəzərə alaraq makroprudensial siyasət qərarları ilə uzlaşdırılması çox vacibdir. Struktur islahatları məhsuldarlığı artırmaq və təchizat məhdudiyyətlərini yüngülləşdirməklə inflyasiya ilə mübarizəyə töhfə verə bilər. Eyni zamanda yaşıl enerjiyə keçidi sürətləndirmək və iqtisadiyyatın fraqmentasiyasının qarşısını almaq üçün çoxtərəfli əməkdaşlıq zəruridir. Bundan əlavə, insan kapitalı, rəqəmsallaşma, yaşıl enerji və təchizat zəncirinin şaxələndirilməsi növbəti böhran zamanı iqtisadiyyatları daha möhkəm edə bilər.

1.2. Azərbaycan iqtisadiyyatının xarici sektoru üzrə prosesləri

2022-ci ilin 9 ayı ərzində Azərbaycanın xarici sektor göstəriciləri ötən ilin eyni dövrü ilə müqayisədə əhəmiyyətli yaxşılaşmışdır.

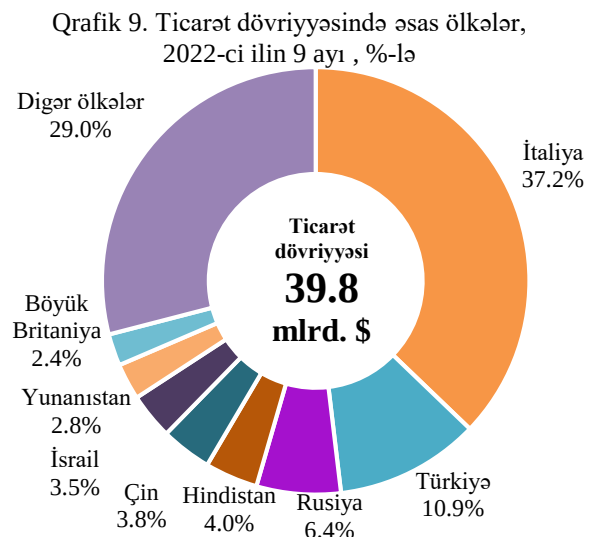
Dövlət Gömrük Komitəsinin (DGK) məlumatlarına əsasən 2022-ci ilin 9 ayında xarici ticarət dövriyyəsi 39.8 mlrd. ABŞ dolları təşkil etmişdir ki, bunun da 29.5 mlrd. ABŞ dolları (və ya 74.1%-i) ixracın, 10.3 mlrd. ABŞ dolları (və ya 25.9%-i) isə idxalın payına düşmüşdür. Xarici ticarət balansında 19.2 mlrd. ABŞ dolları məbləğində müsbət saldo əmələ gəlmişdir ki, bu da ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən 3.1 dəfə çoxdur.

Mənbə: DGK

Dövr ərzində 178 ölkə ilə ticarət əməliyyatları həyata keçirilmişdir.

Ticarət dövriyyəsinin yarısından çoxu İtaliya, Türkiyə, Rusiya, Hindistan, Çin, İsrail, Yunanıstan, Böyük Britaniya, və Almaniya kimi ölkələrin payına düşmüşdür. Hesabat dövründə ticarət dövriyyəsində ən yüksək pay İtaliyaya məxsus olmuşdur.

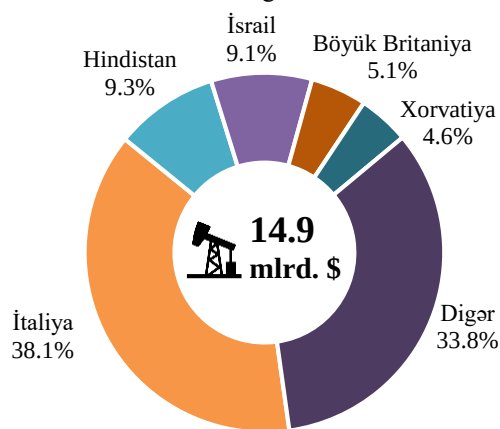
Mənbə: DGK

Cari ilin 9 ayı ərzində İtaliya ilə ticarət dövriyyəsinin ümumi dövriyyədə payı ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən 11.2 faiz bəndi artaraq 37.2% təşkil etmişdir.

Hesabat dövründə ixrac 2 dəfə, qeyri-neft ixracı isə 17% artmışdır. İxracın

dəyəri xam neft üzrə 60%, təbii qaz üzrə isə 4.1 dəfə artmışdır. Xam neft və neft məhsullarının 38.1%-i İtaliyaya, 9.3%-i Hindistana, 9.1%-i İsrailə, 5.1%-i Böyük Britaniyaya, 4.6%-i Xorvatiyaya ixrac olunmuşdur.

Qrafik 10. Xam neft və neft məhsullarının ixrac olunduğu ölkələr, %-lə

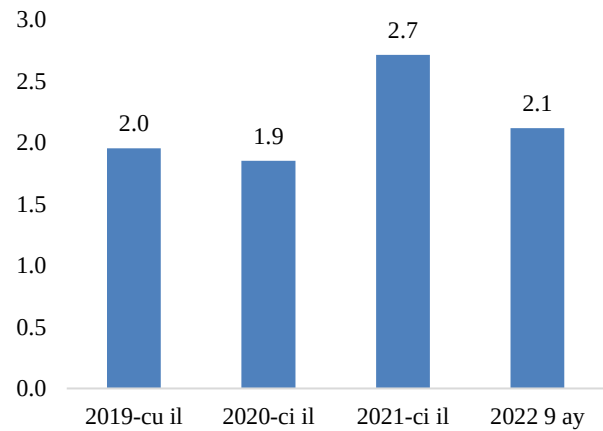

Mənbə: DGK

Dövr ərzində 2022-ci ilin 9 ayında qeyri-neft sektoru üzrə ixracı artan əsas məhsullar kimya sənayesi məhsulları, çay, sement, alüminium və onlardan hazırlanan məmulatlar, alkoqollu və alkoqolsuz içkilər, qara metallar və onlardan hazırlanan məmulatlar, meyvə-tərəvəz və bitki və heyvan mənşəli yağlar olmuşdur.

Belə ki, ixracın dəyəri kimya sənayesi məhsulları üzrə 2.4 dəfə, sement üzrə 44%, alüminium üzrə 38% artmışdır.

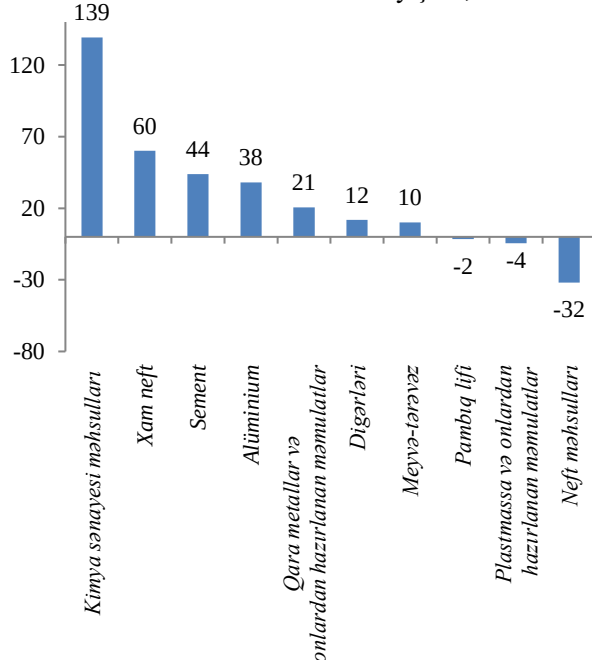
Qrafik 11 . Qeyri-neft sektoru üzrə ixacın dinamikası, mlrd.\$

Mənbə: DGK

Ümumilikdə, hesabat dövründə ixracda əsas tərəfdaşlar İtaliya (49.4%), Türkiyə (9.2%), Hindistan (4.8%), İsrail (4.6%), Yunanıstan (3.6%), Böyük Britaniya (2.6%) kimi ölkələr olmuşdur.

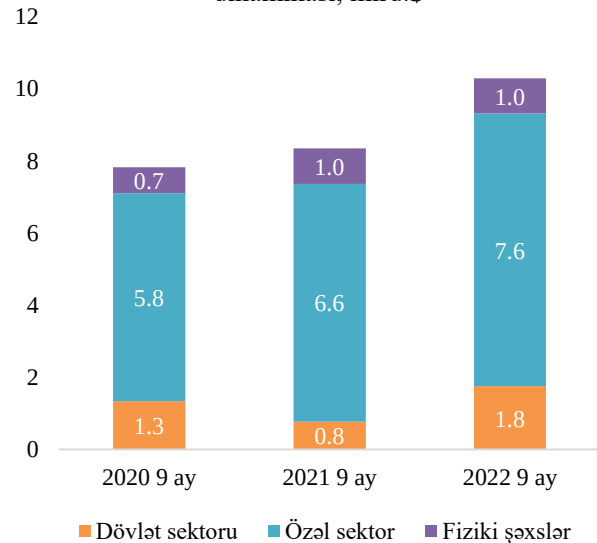
Qrafik 12. 2022-ci ilin 9 ayı üzrə bəzi məhsullar üzrə ixracın dəyişimi, %-lə

Mənbə: DGK

2022-ci ilin 9 ayı ərzində ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən əmtəə idxalı 23.4% artmışdır. O cümlədən, əmtəə idxalı dövlət sektoru üzrə 2.3 dəfə artaraq 1.8 mlrd. ABŞ dolları, özəl sektor üzrə 14.8% artaraq 7.6 mlrd. ABŞ dolları, fiziki şəxslər üzrə isə 0.4% azalaraq 1 mlrd. ABŞ dolları olmuşdur.

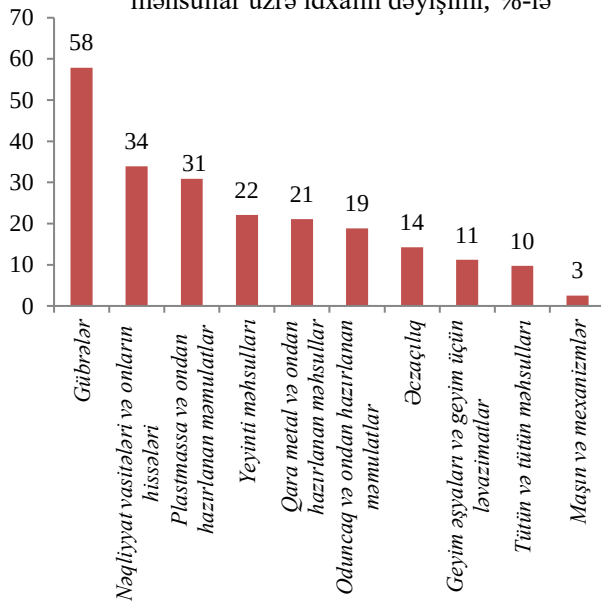
Qrafik 13. Sektorlar üzrə idxalın dinamikası, mlrd.\$

Mənbə: DGK

Dövr ərzində idxalın həcmi gübrələr üzrə 58%, nəqliyyat vasitələri və onların hissələri üzrə 34%, plastmassa və onlardan hazırlanan məmulatlar üzrə 31%, yeyinti məhsulları üzrə 22.1%, qara metallar və onlardan hazırlanan məmulatlar üzrə 21.1%, oduncaq və ondan hazırlanan məmulatlar üzrə 19%, mebel və onun hissələri üzrə 17.6%, əczaçılıq məhsulları üzrə 14.2%, geyim əşyaları və geyim üçün ləvazimatlar üzrə 11.2%, tütün və tütün məmulatları üzrə 9.8%, maşın və mexanizmlər üzrə 2.5% artmışdır.

Qrafik 14. 2022-ci ilin 9 ayı üzrə bəzi məhsullar üzrə idxalın dəyişimi, %-lə

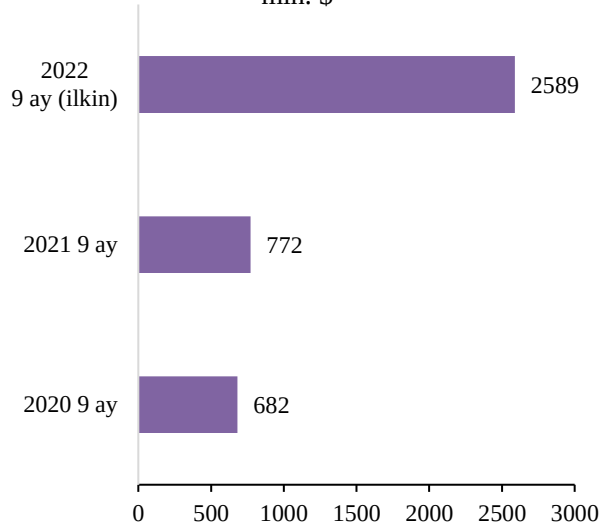

Mənbə: DGK

İdxal olunmuş məhsulların 18.6%-i Rusiya, 15.8%-i Türkiyə, 14.4%-i Çin, 4.4%-i Almaniya, 3.5%-i ABŞ, 3.5%-i Qazaxıstan, 3.3%-i İran, 2.8%-i Türkmənistan, 2.2%-i İtaliya və 2.1%-i Yaponiya kimi ölkələrin payına düşmüşdür.

İlkin rəqəmlərə əsasən 2022-ci ilin 9 ayı ərzində ölkəyə daxil olan pul baratları 2021-ci ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə təqribən 3.4 dəfə artaraq 2.6 mlrd. ABŞ dolları olmuşdur.

Qrafik 15. Ölkəyə daxil olan pul baratları, mln. \$

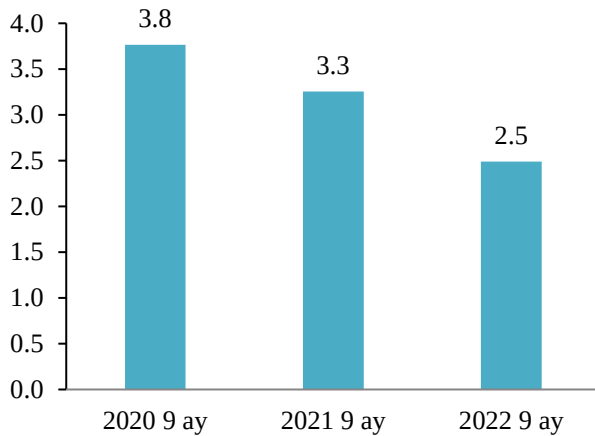
Mənbə: AMB

Hesabat dövründə də ölkədə xarici müəssisə və təşkilatlar tərəfindən əsas kapitalla investisiya axınları davam etmişdir. DSK-nın məlumatına görə xarici mənbələrdən əsas kapitalla yönəldilmiş investisiyaların həcmi 2022-ci ilin 9 ayında 2.5 mlrd. manat ekvivalentində olmuşdur ki, bu da əsas kapitalla yönəldilmiş ümumi investisiyaların 24.5%-ni təşkil edir.

Xarici ölkələr və beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən əsas kapitalla yönəldilmiş vəsaitin 93.8%-i Böyük Britaniya, ABŞ, İsveçrə, Yaponiya, Türkiyə, Norveç, Rusiya, İran, Hindistan

və Fransa sərmayədarlarına məxsus olmuşdur.

Qrafik 16. Xarici mənbələrdən əsas kapitalla investisiya qoyuluşları, mlrd. manat

Mənbə: AMB

Hesabat dövründə ölkənin strateji valyuta ehtiyatları beynəlxalq qəbul edilmiş kifayətlilik normalarını üstələməkdə davam etmişdir. 2022-ci ilin sentyabr ayının 30-na ölkənin strateji valyuta ehtiyatları 35 aylıq mal və xidmət idxalına kifayət etmişdir (2022-ci ilin I yarımili üzrə mal və xidmət idxalı götürülməklə). Strateji ehtiyatlar manatla pul kütləsini (M2) 3.4 dəfə üstələmişdir (01.10.2022 tarixinə olan M2 pul aqreqatı götürülməklə).

II. AZƏRBAYCANDA MAKROİQTİSADI PROSESLƏR

2.1. Məcmu daxili tələb

2022-ci ilin yanvar-sentyabr aylarında məcmu tələbin genişlənməsi davam etmişdir.

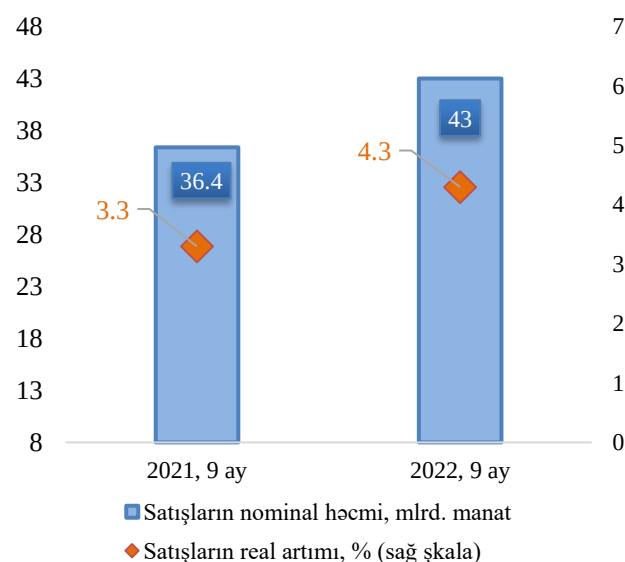
İstehlak xərcləri. 2022-ci ilin 9 ayında istehlak xərclərinin artım meyili davam etmişdir. DSK-nın məlumatlarına əsasən istehlak bazarında satılmış əmtəə və xidmətlərin dəyəri həm nominal, həm də real olaraq ötən ilin müvafiq dövründəki səviyyəni üstələmişdir.

Dövr ərzində istehlakçıların tələbatlarının ödənilməsi məqsədilə bazarda satılmış əmtəə və xidmətlərin həcmi 2021-ci ilin yanvar-sentyabr ayları ilə müqayisədə real ifadədə 4.3% artaraq 43 mlrd. manat olmuşdur. Təsərrüfat subyektləri tərəfindən satılmış məhsulların və göstərilmiş xidmətlərin 96.4%-i özəl sahibkarlıq subyektləri tərəfindən yaradılmış, onun da 46.7%-i fərdi sahibkarların payına düşmüşdür.

Hesabat dövründə bir istehlakçı orta hesabla ayda 475.3 manat və ya ötən ilin eyni dövrünə nəzərən nominal

ifadədə 71.6 manat çox vəsait xərcləmişdir.

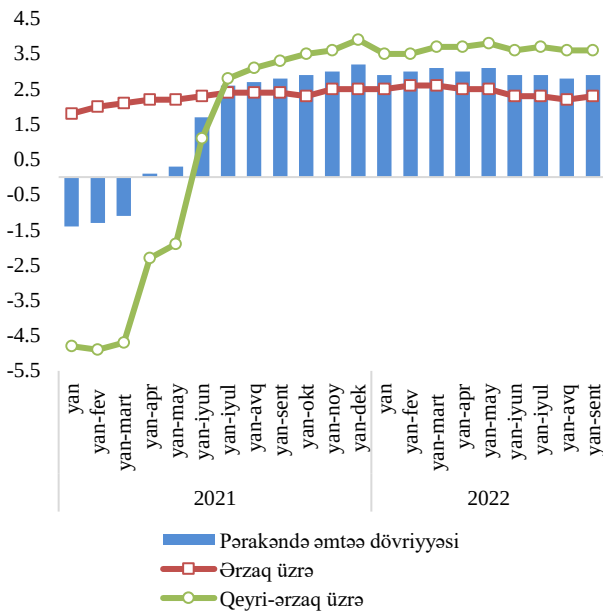
Qrafik 17. İstehlak bazarında satışların həcmnin dəyişimi

Mənbə: DSK

Pərakəndə ticarət dövriyyəsində ilin əvvəlindən etibarən müşahidə edilən sabit artım tendensiyası davam etməkdədir. Ticarət dövriyyəsi ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə real ifadədə 2.9% artmış və 35.6 mlrd. manat təşkil etmişdir. Ərzaq məhsulları, içkilər və bütün məmulatları üzrə pərakəndə əmtəə dövriyyəsi 2.3%, qeyri-ərzaq məhsulları üzrə dövriyyə isə 3.6% artmışdır.

Qrafik 18. Pərakəndə ticarət dövriyyəsinin artımı, ö.i.m.d.n, %-lə

Mənbə: DSK

Hesabat dövrü ərzində istehlakçıların pərakəndə ticarət şəbəkələrində xərclədiyi vəsaitlərin yarısından çoxu, yəni 56.3%-i qida məhsulları, içkilər və tütün məmulatlarının alınmasına sərf olunmuşdur. Ərzaq inflyasiyasının yüksək olaraq qalması bu xərclərin payının da yüksəlməsinə səbəb olmuşdur. Qida məhsulları, içkilər və tütün məmulatları ilə yanaşı kompüter və telekommunikasiya avadanlıqlarına, əczaçılıq və tibbi mallara çəkilən xərclərin payı ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə artmışdır.

Cədvəl 1. Ticarət şəbəkələrində xərc istiqamətlərinin payı, %-lə

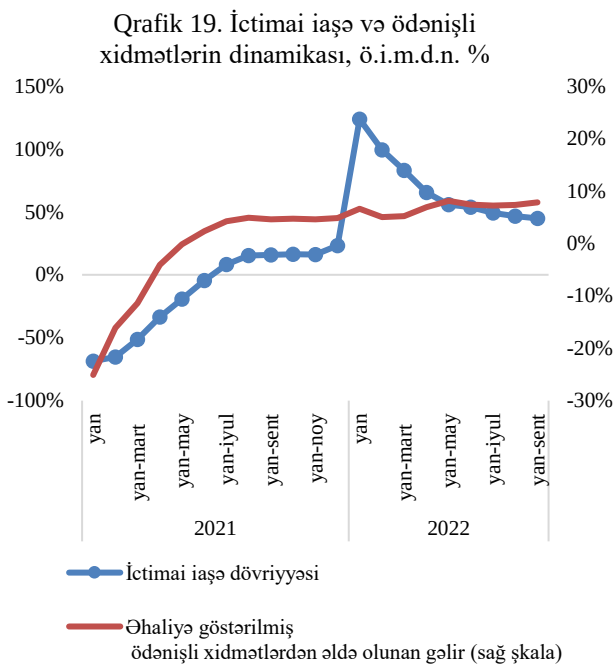
Xərc istiqaməti	Xüsusi çəki, %-lə	
	2021 9 ay	2022 9 ay
Qida məhsulları, içkilər və tütün məmulatları	54.1	56.3
Toxuculuq malları, geyim və ayaqqabılar	15	13.5
Elektrik malları və mebel	5.5	5.2
Kompüterlər, telekommunikasiya avadanlıqları və digər məmulatlar	0.9	1
Əczaçılıq və tibbi mallar	2.2	2.3
Avtomobil yanacağı	6	5.7
Digər qeyri-ərzaq malları	16.3	16

Mənbə: DSK

Cari ilin yanvar-sentyabr aylarında hər bir istehlakçı pərakəndə ticarət müəssisələrində orta hesabla ayda 392.7 manat və ya 2021-ci il ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə nominal ifadədə 55.9 manat çox vəsait xərcləmişdir. Bunun da 221.1 manatı qida məhsulları, içkilər və tütün məmulatlarının, 171.6 manatı isə qeyri-ərzaq mallarının alınmasına sərf edilmişdir.

İlin ötən dövrü ərzində ictimai iaşə dövriyyəsi 2021-ci ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə real ifadədə 44.8% artmışdır. Həmçinin dövr ərzində əhaliyə göstərilən ödənişli xidmətlərin dəyəri ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən real ifadədə

7.8% artaraq 6.4 mlrd. manat təşkil etmişdir. Yanvar-sentyabr ayları ərzində orta hesabla adambaşına düşən pullu xidmət istehlakı ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən nominal ifadədə 89.1 manat artmış və 560.9 manat təşkil etmişdir.

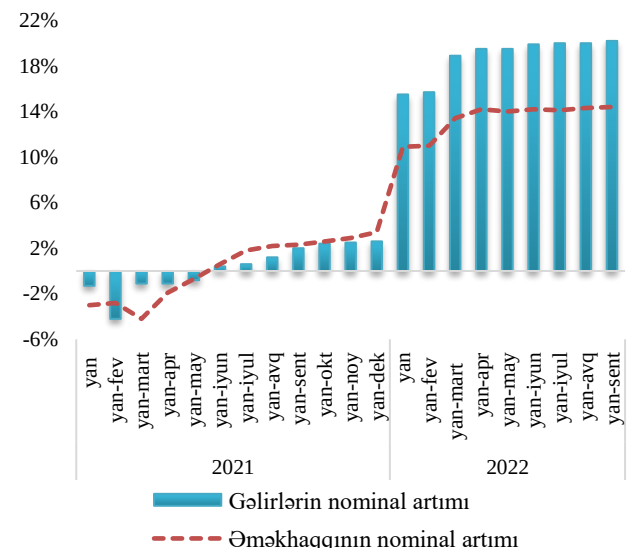

Mənbə: DSK

2022-ci ilin yanvar-sentyabr aylarında əhalinin nominal gəlirlərinin müsbət artım dinamikası davam etmişdir. Əhali gəlirlərinin nominal artım tempi orta illik inflyasiyanın artımını üstələmişdir ki, bu da gəlirlərin real olaraq artdığını göstərir.

DSK-nın məlumatlarına əsasən 9 ay ərzində əhalinin pul gəlirləri nominal olaraq 20.2% artaraq 50.9 mlrd. manat olmuşdur. Bu dövrdə adambaşına düşən pul gəlirləri 5.1 min manat təşkil etmişdir. Əhalinin sərəncamında qalan gəlirlər 20.4% artaraq 45.5 mlrd. manata çatmışdır. 2022-ci ilin 9 ayı ərzində ölkə iqtisadiyyatında muzzla çalışan işçilərin orta aylıq nominal əməkhaqqı ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən 14.4% artaraq 827.4 manat təşkil etmişdir. 9 ayda əməkhaqqı fondunda 16% (o cümlədən, dövlət sektoru üzrə 17%, özəl sektoru üzrə 15%) artım qeydə alınmışdır².

Qrafik 20. Gəlirlərin və əməkhaqqının artım dinamikası, ö.i.m.d.n. %-lə

Mənbə: DSK

² Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi

İstehlak tələbinə kredit aktivliyinin bərpası da təsir göstərmişdir. Ev təsərrüfatlarına verilən kreditlərin həcmi 2022-ci ilin sentyabr ayının sonuna ilin əvvəlinə nəzərən 23.9% artmış və 10.7 mlrd. manat təşkil etmişdir.

Cari ilin ötən dövründə real sektorda və istehlak tələbində müşahidə edilən artım istehlakçı gözləntilərinə də təsir etmişdir. III rübdə “Ev təsərrüfatlarının maliyyə davranışları və niyyətləri” sorğusunun nəticələri əsasında hesablanan İstehlakçı İnəm İndeksi (III) ötən rübə nəzərən yaxşılaşmışdır. Qeyd edək ki, bu göstərici müxtəlif gəlir səviyyəsinə malik ev təsərrüfatları arasında “Ailənin maliyyə vəziyyəti gözləntisi”, “Ölkənin iqtisadi vəziyyətinə dair gözlənti”, “Pul yığımı ehtimalı” və “İşsizlik gözləntiləri”nə dair sorğular əsasında ümumiləşdirilir. Müvafiq göstəricilərin hər birində pozitiv dəyişim qeydə alınmışdır ki, bu da son rübdə əvvəlki rüblə müqayisədə indeksin nisbətən yaxşılaşmasına təsir göstərmişdir.

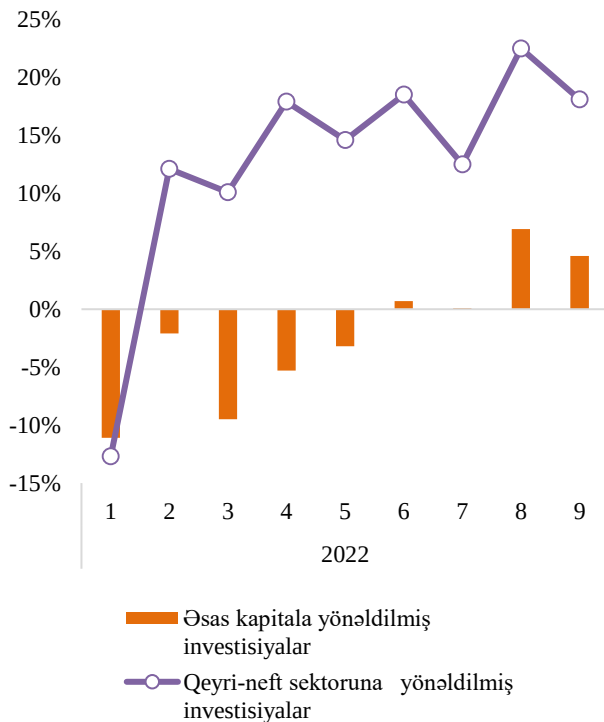
Hökumətin xərcləri. 2022-ci ilin 9 ayı ərzində dövlət xərcləri daxili tələbin dəstəklənməsində əhəmiyyətli rol oynamışdır. Dövr ərzində dövlət büdcəsinin xərcləri 20.5 mlrd. manat təşkil etmişdir ki, bu da əvvəlki ilin müvafiq dövrünə nəzərən 15.6% çoxdur.³

Cari ilin ötən dövründə sosial yönümlü xərclər (iqtisadi təsnifata uyğun olaraq əməyin ödənişi fondu, təqaüd və sosial müavinətlər, dərman və ərzaq xərcləri) dövlət büdcəsi xərclərinin 41.2%-ni təşkil etməklə 8.4 mlrd. manat məbləğində icra olunmuşdur ki, bu da ötən ilin eyni dövrü ilə müqayisədə 786.9 mln. manat və ya 10.3% çoxdur.

İnvestisiya xərcləri. DSK-nın məlumatlarına əsasən dövr ərzində ölkə iqtisadiyyatında əsas kapitalla qoyulmuş vəsaitin həcmi 2021-ci ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə real olaraq 4.6% artmış və 10.2 mlrd. manat təşkil etmişdir. Qeyri neft-qaz sektoruna yönəldilən vəsaitin həcmi ötən ilin eyni dövrünə nəzərən real ifadədə 18.1% artmışdır.

³ <http://www.maliyye.gov.az>

Qrafik 21. İnvestisiyaların dinamikası, ö.i.m.d.n %

Mənbə: DSK

Qeyri neft-qaz sektoruna yönəldilən vəsaitin 897.7 mln. manatı və ya ümumi sərmayənin 8.8%-i qeyri neft-qaz sənayesində istifadə edilmişdir. Cəmi investisiya qoyuluşlarının 46.7%-i dövlət, 53.3%-i isə özəl sektorun payına düşmüşdür.

Əsas kapitala yönəldilmiş investisiyaların 75.5%-i daxili mənbələr, 24.5%-i isə xarici mənbələr hesabına formalaşmışdır.

Cədvəl 2. İnvestisiya mənbələri, %-lə

Mənbələr	2021 9 ay	2022 9 ay
Müəssisə və təşkilatların vəsaitləri	56.9	51.9
Bank kreditləri	6.3	3
Büdcə vəsaitləri	22.3	32.8
Əhalinin şəxsi vəsaiti	7.1	8
Sair vəsaitlər	7.4	4.3

Mənbə: DSK

Hesabat dövründə əsas kapitala yönəldilmiş sərmayənin ümumi həcmində müəssisə və təşkilatların öz vəsaitləri (51.9%) üstünlük təşkil etmişdir.

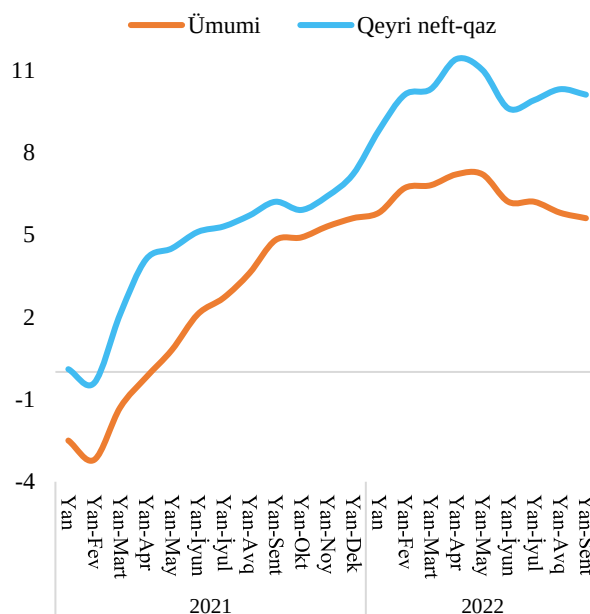
2.2. Məcmu təklif və məşğulluq

Hesabat dövründə daxili tələbə adekvat olaraq real sektorda artım davam etmişdir. İqtisadi fəallığın yüksəlməsi məşğulluğun yüksəliş meyilini dəstəkləmişdir.

İqtisadi artım. DSK-nın məlumatına əsasən 2022-ci ilin 9 ayında əvvəlki ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə Ümumi Daxili Məhsul (ÜDM) real ifadədə 5.6% artmış və nominal olaraq 98.1 mlrd. manat təşkil etmişdir. Adambaşına düşən ÜDM-in həcmi 9748.9 manat olmuşdur.

İqtisadiyyatın neft-qaz sektorunda əlavə dəyər 2.5% azalmış və nominal olaraq 47.8 mlrd. manat təşkil etmişdir. Onun ÜDM-də xüsusi çəkisi 48.7% təşkil etmişdir. Dövr ərzində 24.4 milyon ton əmtəəlik xam neft, 25.7 milyard kub metr əmtəəlik təbii qaz hasil olunmuşdur. 2021-ci ilin eyni dövrü ilə müqayisədə müvafiq olaraq əmtəəlik neft hasilatı 5.4% azalmış, əmtəəlik qaz hasilatı isə 9.8% artmışdır. Neft məhsulları istehsalının dəyəri real olaraq ötən illə müqayisədə 9.1% azalmışdır.

Qrafik 22. İqtisadi artım, ö.i.m.d.n %-lə

Mənbə: DSK

Qeyri neft-qaz sektorunda 2022-ci ilin 9 ayı ərzində yaradılan əlavə dəyər ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən real ifadədə 10.1% artmış və nominal olaraq 50.3 mlrd. manat təşkil etmişdir.

Sənayenin qeyri neft-qaz sektorunda ümumi məhsul buraxılışı 7.8% artmışdır. Məhsul buraxılışı kompüter, elektron və optik məhsullar üzrə 23%, mebel istehsalı üzrə 42.8%, kağız və karton üzrə 16.4%, tikinti materialları üzrə 17%, geyim istehsalı üzrə 44.7%, qida məhsulları üzrə 9.3%, metallurgiya sənayesi üzrə 7.5%, avtomobil, qoşqu və yarımqoşquların istehsalı üzrə 93.7%, elektrik

avadanlıqları üzrə 43%, kimya sənayesi üzrə 5.5%, ayaqqabı istehsalı 63.1%, əczaçılıq məhsulları üzrə 38.1% və poliqrafiya məhsulları üzrə 21.7% artmışdır. Bununla yanaşı, maşın və avadanlıqların quraşdırılması və təmiri 24.1%, içkilərin istehsalı 5.2%, toxuculuq sənayesi məhsullarının istehsalı isə 31.1% azalmışdır. İşgaldan azad edilmiş ərazilərdə bərpa-quruculuq işləri tikinti materialları istehsalının artımına müsbət təsir göstərmişdir.

2022-ci ilin 9 ayında əvvəlki ilin müvafiq dövrünə nisbətən kənd təsərrüfatında 3% artım qeydə alınmışdır. O cümlədən, heyvandarlıq məhsulları istehsalı üzrə 2.9%, bitkiçilik məhsulları üzrə isə 3% artım qeydə alınmışdır.

İqtisadiyyatın xidmət sektorunda da 2022-ci ilin 9 ayında müsbət dinamika müşahidə olunmuşdur. Ötən ilin müvafiq dövrünə nisbətən yük və sərnişin daşımaları müvafiq olaraq 12.3% və 38.9%, informasiya və rabitə sektorunda 15.5%-lik artım qeydə alınmışdır. Pandemiya ilə əlaqədar məhdudiyyətlərin aradan qaldırılması ilə

turizm və ictimai iaşə sektorunda 2022-ci ilin 9 ayında 74%-lik artım baş vermişdir.

Cədvəl 3. ÜDM-in strukturu, xüsusi çəki, %-lə

Sektorlar	2021 9 ay	2022 9 ay
<i>Sənaye</i>	40.1	52.2
<i>Tikinti</i>	5.2	4
<i>Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq</i>	6.9	5.2
<i>Ticarət, nəqliyyat vasitələrinin təmiri</i>	10.3	7.8
<i>Nəqliyyat və anbar təsərrüfatı</i>	7.1	6
<i>Turistlərin yerləşdirilməsi və ictimai iaşə</i>	1.1	1.5
<i>İnformasiya və rabitə</i>	1.8	1.3
<i>Digər sahələr</i>	18.4	14.2
<i>Məhsula və idxala xalis vergilər</i>	9.1	7.8

Mənbə: DSK

Mərkəzi Bank tərəfindən real sektorun monitorinqi üzrə aparılan sorğunun nəticələri iqtisadi aktivliyin yüksəldiyini təsdiqləyir. Hesabat dövründə Bİİ sahələr üzrə əsasən müsbət dinamika nümayiş etdirmişdir.

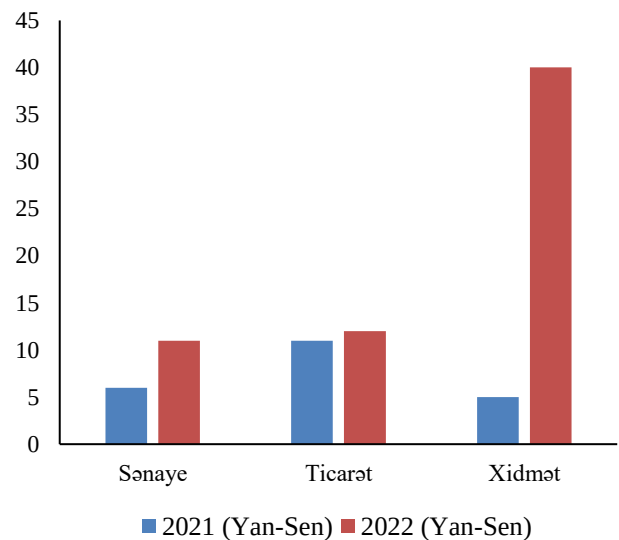
Sənayedə Bİİ ümumilikdə dövr ərzində müsbət zonada qərarlaşmışdır. Sənayenin kimya, toxuculuq, ərzaq məhsulları və içkilər alt sektorları bu nəticəni şərtləndirmişdir. Maşınqayırma, metallurgiya, tikinti və plastik məhsullar

alt sektorları üzrə Bİİ mənfi zonada qərarlaşmışdır.

Ticarət üzrə Bİİ III rübdə müsbət zonada olmuşdur. Xüsusilə, ticarətin elektrik məişət avadanlıqları və təsərrüfat mallarının istehsalı sahəsində Bİİ müsbət dinamika nümayiş etdirmişdir. Avtomobil alt sektorunda isə Bİİ mənfi zonada qərarlaşmışdır.

Xidmət sektoru üzrə Bİİ 2022-ci ilin 9 ayında ötən ilin müvafiq dövrünə nisbətən xeyli yaxşılaşmışdır. Xidmət sektorunun səhiyyə sahəsi istisna olmaqla, digər sahələrdə Bİİ ilin 9 ayında keçən ilin müvafiq dövrünə nisbətən daha yüksək olmuşdur. Poçt sahəsi istisna olmaqla digər alt sektorlar üzrə Bİİ müsbət zonada qərarlaşmışdır.

Qrafik 23. Biznes İnam İndeksi, orta illik

Mənbə: RSM nəticələri əsasında AMB-nin hesablamaları⁴

Məşğulluq. 2022-ci ilin 1 oktyabr tarixinə ölkədə iqtisadi fəal əhalinin sayı 5351.3 min nəfər təşkil etmişdir ki, bu da ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 52.6 min nəfər çoxdur. Məşğul əhalinin sayı isə 5049.2 min nəfər təşkil etmişdir ki, bu da 2021-ci ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 70.9 min nəfər çoxdur. Məşğul əhalinin artımı, əsasən, turizm, kənd təsərrüfatı, tikinti, və ticarət iqtisadi sektorları hesabına olmuşdur.

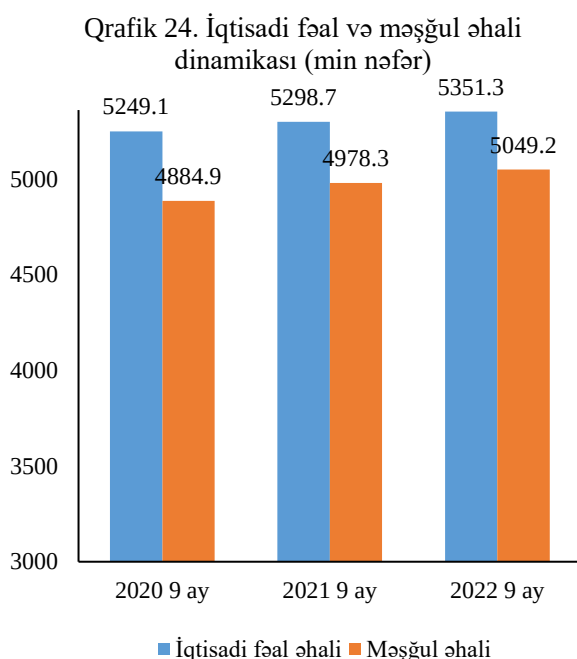
⁴ Sənaye Bİİ = (məhsul istehsalı – hazır məhsul ehtiyatı + istehsal gözləntiləri)/3

Xidmət Bİİ = (biznes şəraiti + faktiki tələb + tələb gözləntisi)/3

Ticarət Bİİ = (faktiki satış – mal ehtiyatlarının dəyişməsi + satış üzrə gözləntilər)/3

Muzdlı çalışan işçilərin sayı ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 1.8% artaraq 2022-ci ilin sentyabrın 1-nə 1714.5 min nəfər, o cümlədən, dövlət sektorunda işləyənlərin sayı 894.5 min nəfər, qeyri-dövlət sektorunda isə 820 min nəfər təşkil etmişdir.

istehsalı, bölüşdürülməsi və təchizatı sahələrində fəaliyyət göstərir.

Mənbə: DSK

Müəssisə və təşkilatlarda muzdlı çalışan işçilərin 23.7%-i məhsul istehsalı sahələrində, o cümlədən 7.5%-i tikinti, 7.4%-i emal sənayesi, 3.5%-i kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq sahələrində, 1.9%-i mədənçıxarma, 1.9%-i su təchizatı və tullantıların təmizlənməsi və emalı sənayesində, 1.5%-i elektrik enerjisi, qaz və buxar

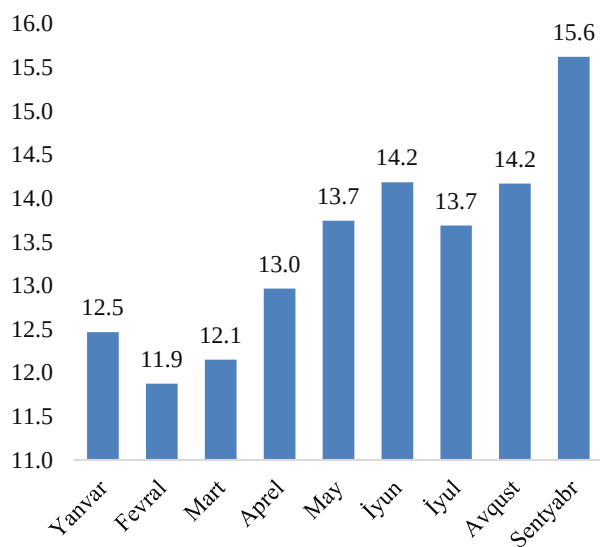
2.3. İnflyasiya

Hesabat dövründə əsas ticarət tərəfdaşları olan ölkələrdə inflyasiya təzyiqlərinin yüksəlməkdə davam etməsi ölkədaxili inflyasiya proseslərinə və gözləntilərə təsir göstərmişdir.

İstehlak Qiymətləri İndeksi (İQİ).

DSK-nın məlumatına əsasən 2022-ci ilin sentyabr ayında illik inflyasiya (2022-ci ilin sentyabr ayı 2021-ci ilin sentyabr ayına nəzərən) 15.6% təşkil etmişdir.

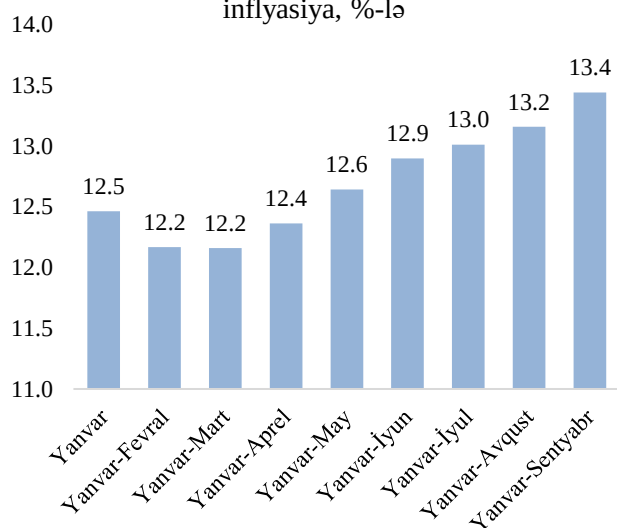
Qrafik 25. 2022-ci ildə 12 aylıq inflyasiya, %-lə

Mənbə: DSK

Orta illik inflyasiya isə yanvar-sentyabr aylarında 13.4% olmuşdur.

Qrafik 26. 2022-ci ildə orta illik inflyasiya, %-lə

Mənbə: DSK

Hesabat dövründə ümumi inflyasiya səviyyəsinin yüksəlməsinə ərzaq məhsullarının bahalaşması daha çox təsir göstərmişdir. Sentyabrda illik ərzaq inflyasiyası 21.8%, orta illik ərzaq inflyasiyası isə 19.3% təşkil etmişdir.

Cədvəl 4. Məhsul qrupları üzrə ərzaq qiymətləri indeksinin illik dəyişimi, ö.i.m.d.n

	İyul	Avqust	Sentyabr
Çörək, çörək məmulatları və yarmalar	19.8%	22.8%	26.2%
Ət və ət məhsulları	10.1%	11.5%	15.1%
Balıq və balıq məhsulları	15.3%	14.7%	14.7%
Süd və süd məhsulları, yumurta	12.0%	14.0%	15.9%
Kərə və bitki yağları	16.9%	17.9%	18.8%
Meyvələr	23.9%	21.9%	19.6%
Tərəvəzlər	61.7%	58.5%	53.9%
Qənd, cəm, bal, şokolad və konfetlər	13.0%	13.8%	15.2%
Digər kateqoriyalara aid edilməyən ərzaq məhsulları	14.0%	15.5%	16.8%
Mineral sular, şirələr və sərinləşdirici içkilər	11.1%	11.3%	11.4%
Pivə	9.6%	9.7%	9.7%
Tütün məmulatları	6.6%	6.6%	6.7%

Mənbə: DSK

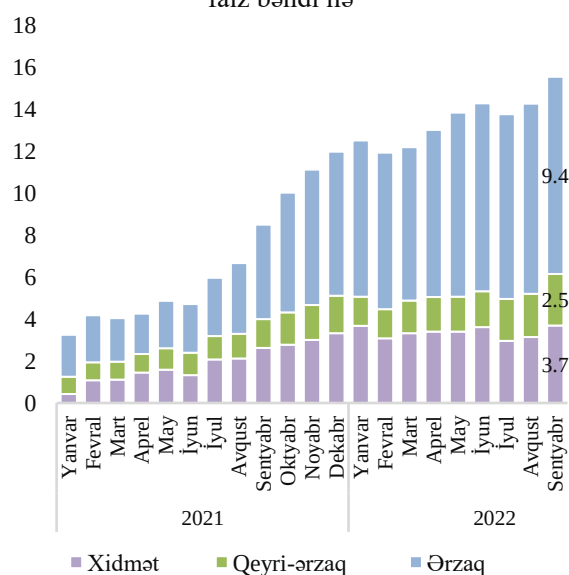
Qeyri-ərzaq məhsulları üzrə qiymətlər sentyabrda illik 10.5%, orta illik 7.6% artmışdır. Qeyri-ərzaq məhsulları arasında ən çox bahalaşma dəftərxana ləvazimatı və şəkil çəkmək üçün ləvazimatlar (45.1%), parçalar (18.2%) və inşaat materialları (12%) üzrə qeydə alınmışdır.

Xidmətlər son 1 ildə 11.4% bahalaşmışdır. Orta illik xidmət inflyasiyası 10.2% təşkil etmişdir. İl ərzində, poçt xidmətləri 58%, təbii qaz təchizatı xidməti 42%, hava nəqliyyatı ilə sərnəşin daşınması xidmətləri 43.7%, restoran və kafelər tərəfindən yeməklə təmin edilmə xidmətləri 21.7%, icarə haqları 13.3%, tibbi xidmətlər 8.2% bahalaşmışdır.

Ümumilikdə, sentyabrda illik inflyasiyaya 9.4 faiz bəndi ərzaq, 2.5 faiz bəndi qeyri-ərzaq, 3.7 faiz bəndi isə xidmətlərin qiymət və tariflərinin dəyişimi töhfə vermişdir.

Ərzaq məhsullarının ümumi illik inflyasiyanın formalaşmasında payı əvvəlki ilin sentyabrındakı 53%-dən cari ilin sentyabrında 60%-ə yüksəlmişdir.

Qrafik 27. İQİ komponentlərinin töhfəsi, faiz bəndi ilə

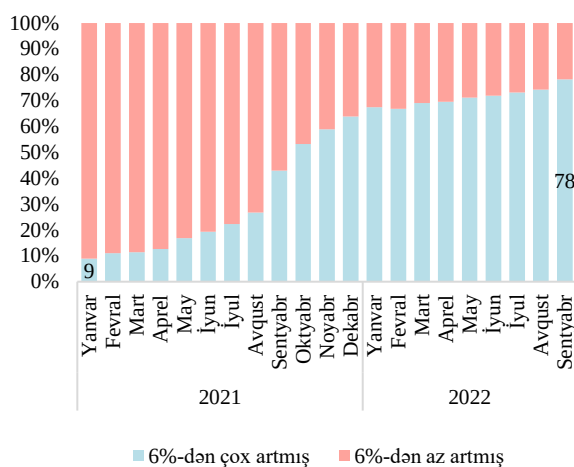
Mənbə: DSK, AMB

İstehlak səbətinə qiyməti artan və azalan məhsul və xidmətlərin sayındakı fərqlin dəyişim dinamikasını göstərən diffuziya indeksi⁵ son ayda yüksəlmişdir.

İstehlak səbətinə daxil olan mal və xidmətlərin 78%-nin qiyməti illik əsasda 6%-dən çox yüksəlmişdir.

⁵ *İndeks (artan-azalan)/(azalan+dəyişməyən) şəklində hesablanır.*

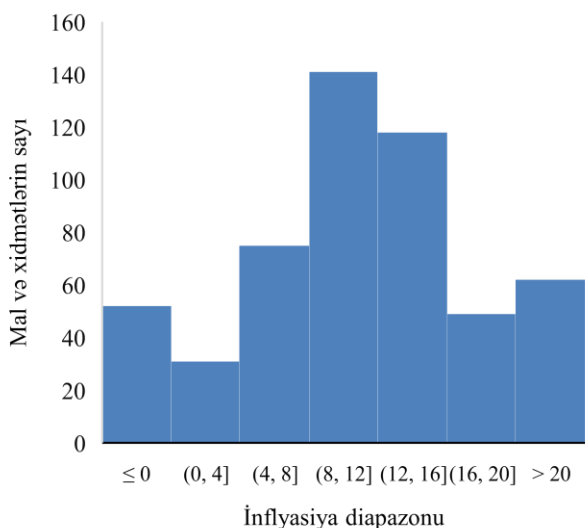
Qrafik 28. Qiymətlərin illik artım tempinə görə istehlak səbətində mal və xidmətlərin xüsusi çəkisi, %

Mənbə: DSK-nın məlumatları əsasında AMB-nin hesablamaları

Bununla belə, səbətdəki 10.9% məhsul və xidmətin qiymətləri azalmış və ya dəyişməmişdir.

Qrafik 29. İstehlak səbətinə daxil olan mal və xidmətlər üzrə illik inflyasiyanın paylanması

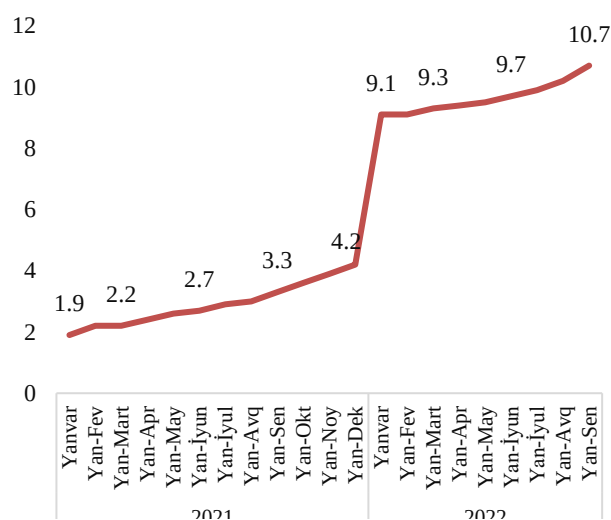

Mənbə: DSK, AMB

Tənzimlənən qiymətlərin, həmçinin mövsümi xarakterli kənd təsərrüfatı məhsullarının qiymət dəyişimi nəzərə

alınmadan hesablanan orta illik baza inflyasiya 2022-ci ilin yanvar-sentyabr aylarında 10.7% təşkil etmişdir. İllik baza inflyasiya isə sentyabrda 14.2% olmuşdur.

Qrafik 30. Orta illik baza inflyasiyanın dəyişimi, %-lə

Mənbə: DSK

Faktiki inflyasiyanın dinamikası inflyasiya gözləntilərinə də təsir edir. Sentyabrda 2022-ci ilin III rübü üzrə aparılan sorğulara görə ev təsərrüfatlarının 80%-i qarşıdakı 12 ayda inflyasiya gözləyir. O cümlədən, 20%-i inflyasiya tempinin daha da yüksələcəyini düşünür. Bununla belə, ötən rüblə müqayisədə inflyasiyanın yüksələcəyini gözləyən ev təsərrüfatlarının payı 2 faiz bəndi azalmışdır.

İnflyasiya amilləri üzrə təhlil göstərir ki, qiymət artımının birbaşa və dolaylı olaraq yarısından çoxu xarici mənşəli amillərlə bağlıdır. İdxal qiymətlərinin illik ifadədə yüksək tempə qalxması (avqust ayında – 22.7%) dünyada baş verən geosiyasi gərginlik fonunda dünya əmtəə qiymətlərinin kəskin bahalaşması, daşınma-logistika xərclərinin yüksəlməsi, Azərbaycanın ticarət tərəfdaşı olan ölkələrdə inflyasiya templərinin artması ilə izah edilir. Belə ki, hesablamalara görə əsas tərəfdaşlar üzrə ortaçəkili inflyasiya (idxal üzrə çəkili) 2021-ci ilin dekabr ayındakı 11.9%-dən 2022-ci ilin sentyabr ayında 25.3%-dək yüksəlmişdir.

Profisitli tədiyə balansı, valyuta bazarında sabitlik, nominal effektiv məzənnənin bahalaşması, qəbul edilən pul siyasəti qərarlarının və sentyabr ayından tətbiq edilmiş yeni əməliyyat çərçivəsinin təsiri altında formalaşan monetar şərait və hökumətin həyata keçirdiyi antiinflyasiya tədbirləri inflyasiyaya azaldıcı təsir edir.

Yenilənmiş proqnozlara görə ortamüddətli dövrdə inflyasiyanın xarici amillərinin səngiməsi və hökumətlə

birlikdə həyata keçirilən antiinflyasiya tədbirləri nəticəsində inflyasiyanın tədricən birrəqəmli səviyyəyə enəcəyi proqnozlaşdırılır.

İstehsalçı qiymətləri indeksi.

DSK-nın məlumatına əsasən sentyabrda kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalçı qiymətlərində illik 17.1% səviyyəsində artım müşahidə olunmuşdur. O cümlədən, qiymətlər heyvandarlıq məhsulları üzrə illik 16.5%, bitkiçilik məhsulları üzrə isə 17.5% artmışdır. Bununla yanaşı, meşə təsərrüfatı məhsulları üzrə istehsalçı qiymətləri 0.3% azalmış, balıq və sair balıqçılıq məhsulları üzrə isə 2.7% artmışdır.

Cədvəl 5. Əsas sahələr üzrə istehsalçı qiymətlər indeksinin illik dəyişimi

	İyul	Avqust	Sentyabr
<i>Neft-qaz sənayesi</i>	2.4 dəfə	2.3 dəfə	2 dəfə
<i>Qeyri neft-qaz sənayesi</i>	18.4%	16.5%	16.1%
<i>Bitkiçilik məhsullarının istehsalı</i>	22.8%	21.9%	17.5%
<i>Heyvandarlıq məhsullarının istehsalı</i>	13.5%	16.8%	16.5%
<i>Meşə təsərrüfatı</i>	5.0%	4.3%	-0.3%
<i>Balıq və sair balıq məhsullarının istehsalı</i>	2.6%	2.6%	2.7%
<i>Nəqliyyatda yükdaşıma</i>	0.4%	0.2%	0.9%
<i>Nəqliyyatda sərnəşindəşıma</i>	12.8%	19.9%	26.0%
<i>Anbar təsərrüfatı və yardımçı nəqliyyat xidmətləri</i>	6.1%	1.9%	1.9%
<i>Poçt və kuryer xidmətləri</i>	50.5%	50.4%	50.4%
<i>Rabitə xidmətləri</i>	0.0%	0.0%	0.0%
<i>İKT xidmətləri</i>	9.0%	10.0%	10.0%
<i>Reklam xidmətləri</i>	2.9%	2.9%	2.7%

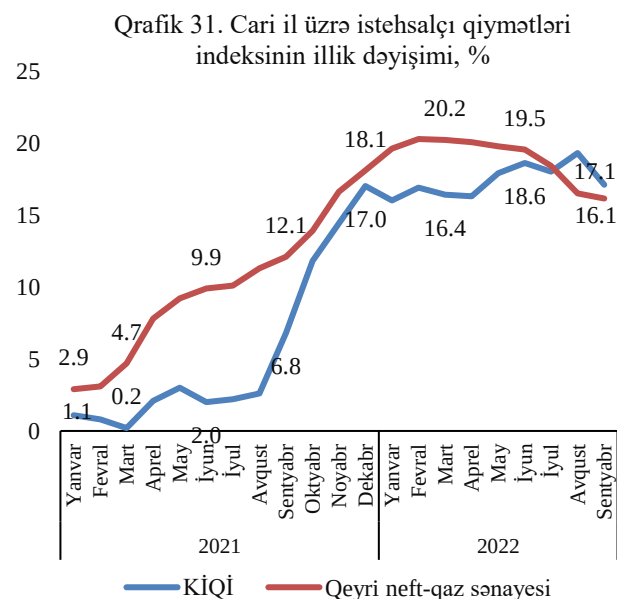
Mənbə: DSK

Sentyabrda sənaye məhsullarının istehsalçı qiymətləri indeksi illik 81% artmışdır. Qiymət dəyişimi daha çox mədənçıxarma sənayesi (2 dəfə artım) ilə bağlı olmuşdur. İstehsalçı qiymətləri indeksi neft-qaz sənayesi məhsulları üzrə 2 dəfə, qeyri neft-qaz məhsulları üzrə isə 16.1% artmışdır. Mədənçıxarma sənayesində qiymət yüksəlişi əsasən dünya bazarlarında enerji daşıyıcıların qiymətinin kəskin artması ilə əlaqədardır.

Emal sənayesi üzrə istehsalçı qiymətləri indeksi illik 21.5% artmışdır. Emal sənayesi üzrə ən çox bahalaşma neft məhsullarının istehsalı (33%), toxuculuq sənayesi (28%), içki istehsalı (24%) və ağac emalı və ağacdan məmulatların istehsalı (23%) üzrə müşahidə edilmişdir. Kənd təsərrüfatı qiymətləri indeksinin yüksək qalması fonunda emal sənayesindəki qida məhsullarının istehsalı üzrə qiymət indeksi 21% artmışdır ki, bu da ərzaq qiymətlərinin ilin əvvəlinə nəzərən yüksəlməsinə töhfə vermişdir.

Bununla belə, son rübdə kənd təsərrüfatı qiymətləri və qeyri neft-qaz

sənayesi indekslərinin illik dəyişim tempində azalma müşahidə edilmişdir.

Mənbə: DSK

2022-ci ilin sentyabr ayında nəqliyyat və anbar xidmətlərinin qiymətləri illik 2.8% artmışdır. Nəqliyyatda yükdaşımalarda qiyməti 0.9%, sərnişindəşımada qiyməti isə 26% artmışdır. Nəqliyyatda sərnişindəşımada qiyməti əsasən Müstəqil Dövlətlər Birliyi (MDB) ölkələrinə hava nəqliyyatı ilə sərnişindəşımada qiymət artımı (78.7%) ilə bağlıdır. Anbar təsərrüfatı üzrə qiymət indeksi 2.8% yüksəlmişdir. Sentyabrda poçt və kuryer xidmətlərinin qiyməti illik 50.4% artmışdır ki, bu da poçt xidmətlərinin 58.6% bahalaşması ilə əlaqədar olmuşdur.

Sentyabrda İKT xidmətlərinin qiymət indeksi illik 10%, reklam xidmətlərinin qiymət indeksi isə illik 2.7% yüksəlmişdir.

Daşınmaz əmlak qiymətləri.

DSK-nın məlumatına əsasən 2022-ci ilin yanvar-sentyabr aylarında mənzil bazarında orta illik qiymət indeksi ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən 5.1% artmışdır. İlkin mənzil bazarında qiymət indeksi 5.7%, təkrar mənzil bazarında qiymət indeksi isə 5.1% yüksəlmişdir.

III. PUL VƏ MƏZƏNNƏ SİYASƏTİ

3.1. Valyuta bazarı və manatın məzənnəsi

2022-ci ilin ötən dövründə manatın xarici valyutalara qarşı məzənnəsi valyuta bazarında tələb-təklif nisbətinə uyğun olaraq formalaşmışdır. Dövr ərzində tədiyə balansının irihəcmli profisiti valyuta bazarında tarazlığa müsbət təsir etmişdir ki, bu da qiymət sabitliyinin başlıca lövbərini – məzənnə sabitliyini dəstəkləmişdir.

Hesabat dövründə valyuta bazarında əməliyyatların həcmi bazarın bütün seqmentləri üzrə artım istiqamətində dəyişmişdir.

Dövr ərzində nağdsız valyuta bazarında aparılmış əməliyyatların həcmi ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən 16.3% artaraq 22.3 mlrd. ABŞ dolları ekvivalentində ⁶ olmuşdur. Nağdsız valyuta əməliyyatlarının 84.5%-i ABŞ dollarında, 15.5%-i isə digər valyutalarda aparılmışdır. Valyuta əməliyyatlarının 29.6%-i banklararası valyuta bazarında (BVB), 70.4%-i isə bankdaxili valyuta bazarında (BDVB) həyata keçirilmişdir.

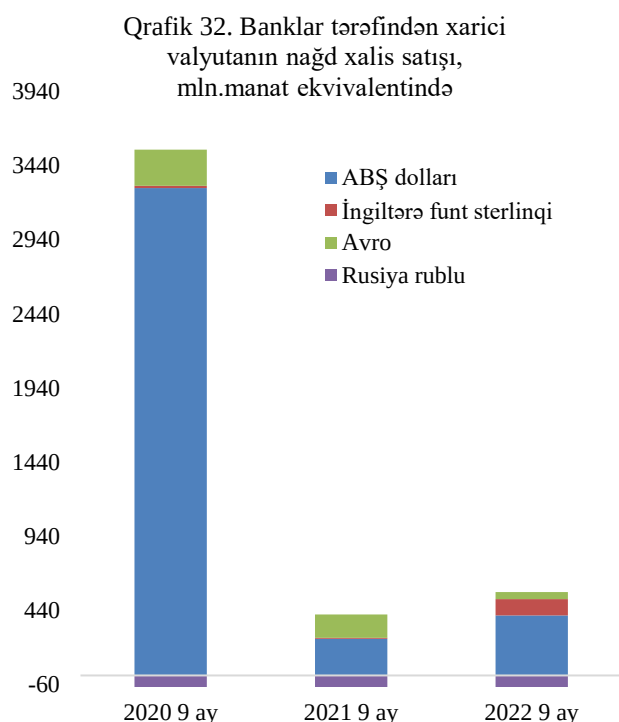
Hesabat dövründə BVB-də əməliyyatların həcmi 6.6 mlrd. ABŞ dolları ekvivalentində olmaqla ötən ilin eyni dövrünə nəzərən 19.9% artmışdır. Bu seqmentdə əməliyyatların 99.1%-i ABŞ dollarında aparılmışdır. BVB-də valyuta əməliyyatları üzrə dövriyyə əsasən “Bloomberg” platformasında aparılan əməliyyatlar hesabına formalaşmışdır.

BDVB-də valyuta əməliyyatlarının həcmi 15.7 mlrd. dollar ekvivalentində olmuşdur ki, bu da ötən ilin eyni dövrünə nəzərən 14.8% çoxdur. Əməliyyatların 78.3%-ni ABŞ dolları ilə əməliyyatlar təşkil etmişdir. BDVB-də valyuta əməliyyatlarının 93%-i hüquqi şəxslərlə aparılan valyuta əməliyyatlarının payına düşmüşdür.

Banklar tərəfindən nağd xarici valyutanın alqı-satqısı üzrə aparılmış əməliyyatların həcmi ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən 46.9% artaraq 3.9 mlrd. ABŞ dolları ekvivalentində olmuşdur. Bunun 87.2%-ni ABŞ dolları ilə aparılmış əməliyyatlar təşkil etmişdir. I rübdə baş verən yüksək satışlar hesabına

⁶ ABŞ dolları, Avro, İngilis funt sterlinqi, Rus rublu ilə əməliyyatlar daxil olmaqla

nağd xarici valyutanın xalis satışı 9 ayda ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən 48.1% artmışdır. Bununla belə, aprel ayından başlayaraq vəziyyət dəyişmiş və banklar tərəfindən xarici valyutanın alışı satışı üstələmişdir.

Mənbə: AMB

Qeyd: müsbət zona satışı, mənfə zona alışı göstərir.

Dövr ərzində Mərkəzi Bankda Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Fondunun (ARDNF) valyuta satışları üzrə hərracların təşkili davam etdirilmişdir. Hesabat dövründə Mərkəzi Bankda ümumilikdə 74 valyuta hərracı keçirilmişdir. Hərraclarda ARDNF-in 3857.7 mln. ABŞ dolları məbləğində

vəsaiti satılmışdır. Mərkəzi Bankın valyuta bazarına müdaxiləsi alış yönülmüş və 835.2 mln. ABŞ dolları təşkil etmişdir.

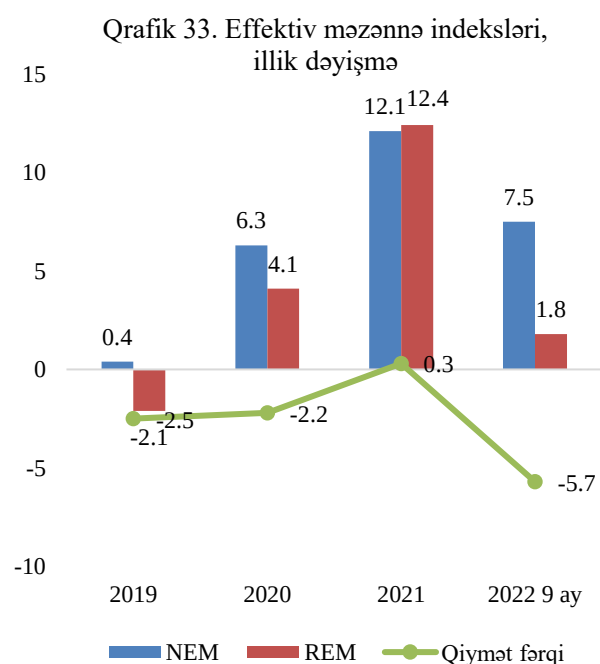
Dövr ərzində manatın ABŞ dollarına nəzərən rəsmi məzənnəsi banklararası əqdlər üzrə orta məzənnə ("Bloomberg" platformasında hərraclar və hərracdən kənar əməliyyatlar nəzərə alınmaqla) əsasında müəyyən edilmişdir. 9 ayda manatın ABŞ dollarına qarşı orta günlük rəsmi məzənnəsi 1.7 manat təşkil etmişdir. Banklar tərəfindən müəyyən edilən xarici valyutanın alış-satış məzənnələri rəsmi məzənnəyə yaxın olmuşdur. Belə ki, kommersiya banklarının orta hesabla günlük alış məzənnəsi 1 ABŞ dollarına nəzərən 1.6972 manat, satış məzənnəsi isə 1.7023 manat təşkil etmişdir.

Hesabat dövründə manatın məzənnəsi ticarət tərəfdaşı olan ölkələrin valyutalarına qarşı əsasən möhkəmlənmə istiqamətində dəyişmişdir. Belə ki, manatın məzənnəsi avroya, Türkiyə lirəsinə, İngiltərə funt-sterlinqinə, Qazaxıstan tengəsinə, Yaponiya yeninə, İsveçrə frankına, Ukrayna qrivnasına

qarşı bahalaşmış, Rusiya rubluna və Gürcüstan larisinə qarşı ucuzlaşmışdır.

idxalını məhdudlaşdıran başlıca amillərdən biri kimi çıxış etmişdir.

İkitərəfli məzənnələrin dinamikası çoxtərəfli məzənnənin dinamikasına da təsir göstərmişdir. Ümumilikdə, dövr ərzində manatın qeyri-neft ümumi ticarət çəkili nominal effektiv məzənnəsi 7.5%, real effektiv məzənnəsi isə 1.8% möhkəmlənmişdir. Azərbaycandakı inflyasiyanın tərəfdaş ölkələrdəki orta inflyasiyadan aşağı olması real effektiv məzənnəyə azaldıcı təsir etmişdir.

Mənbə: AMB

Manatın nominal effektiv məzənnəsinin möhkəmlənməsi inflyasiya

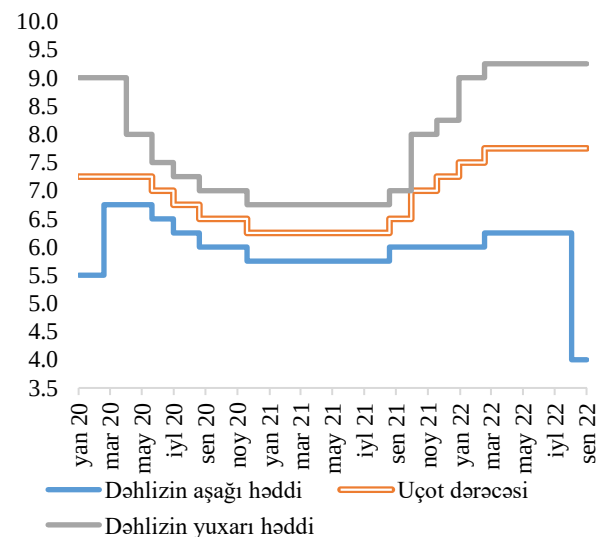
3.2. Pul siyasəti alətləri

2022-ci ilin ötən dövründə Mərkəzi Bankın pul siyasəti adekvat monetar şərait vasitəsilə inflyasiya təzyiqlərinin məhdudlaşdırılmasına yönəldilmişdir. Dövr ərzində pul siyasətinin əməliyyat çərçivəsinin təkmilləşdirilməsi istiqamətində bir sıra qərarlar verilmiş, pul siyasəti alətlərinin yeni konfigurasiyada tətbiqinə başlanılmışdır.

Cari ilin 9 ayında Mərkəzi Bankın likvidlik əməliyyatları üzrə faiz dəhlizinin parametrlərinə dair qərarlar global və ölkə iqtisadiyyatında gedən proseslər, xarici və daxili risklərin reallaşma səviyyəsi, yenilənmiş makroiqtisadi proqnozlar nəzərə alınmaqla qəbul edilmişdir. Mərkəzi Bankın İdarə Heyəti hesabat dövründə faiz dəhlizinin parametrlərini 7 dəfə müzakirə etmişdir. Uçot dərəcəsinin 7.25%-dən 7.75%-ə, dəhlizin yuxarı həddinin 8.25%-dən 9.25%-ə qaldırılması ilə bağlı qərarlar qəbul edilmişdir. Pul siyasəti alətlərinin yeni konfigurasiyada tətbiqi ilə bağlı faiz dəhlizinin aşağı həddi 1 sentyabr 2022-ci ildən 6.25%-dən 4%-ə endirilmişdir.

Dəhlizin aşağı həddinin azaldılması bank sektorundakı izafi likvidliyin əlverişli şərtlərlə sterilizasiyası və banklararası pul bazarında tarazlı faizlərin formalaşması imkanlarının yaranması baxımından məqsədəuyğun sayılmışdır. Eyni zamanda bu qərar dövlət qiymətli kağızlarının gəlirliliyində kəskin dəyişkənliyə yol verilməməsinə yönəldilmişdir. Mərkəzi Bank faiz dərəcələri ilə bağlı qərarları müvafiq analitik şərhlərlə ictimaiyyətə açıqlamışdır.

Qrafik 34. Faiz dəhlizinin parametrləri, %

Mənbə: AMB

Sentyabr ayından etibarən pul siyasəti alətlərinin yeni konfigurasiyada tətbiqi çərçivəsində daimi imkan alətləri işə salınmış və açıq bazar

əməliyyatlarının çeşidi artırılmışdır. Daimi imkan aləti olaraq sterilizasiya məqsədilə 1 günlük depozit əməliyyatları, likvidliyin verilməsi məqsədilə isə 1 günlük əks-repo əməliyyatları nəzərdə tutulmuşdur. Açıq bazar əməliyyatlarının təkmilləşdirilməsi istiqamətində sterilizasiya məqsədilə zəruri hallarda 1,3,6 və 9 aylıq notlarla yanaşı 7 günlük repo hərraclarının keçirilməsi məqsədəuyğun sayılmışdır. Likvidliyin verilməsi yönümlü açıq bazar əməliyyatları olaraq zəruri hallarda 7 günlük əks-repo hərraclarının keçirilməsi nəzərdə tutulur.⁷

Yeni əməliyyat çərçivəsinin tətbiqində məqsədə pul siyasəti qərarlarının faiz kanalı vasitəsilə inflyasiyaya ötürücülüynün gücləndirilməsidir. Yeni əməliyyat çərçivəsinin tətbiqi pul siyasətinin alternativ lövbərinin formalaşmasına və banklararası bazarda əməliyyatların aktivləşməsinə xidmət edir.

Hesabat dövründə bank sisteminin likvidlik mövqeyində profisitinin mövcudluğu şəraitində Mərkəzi Bankın

sterilizasiya alətlərinə, xüsusən də sentyabr ayından tətbiq olunan sterilizasiya yönümlü daimi imkanlar alətinə tələbat yüksək olmuşdur. Belə ki, sentyabr ayında 1 günlük depozit əməliyyatlarının orta günlük həcmi 424.7 mln. manat olmuşdur.

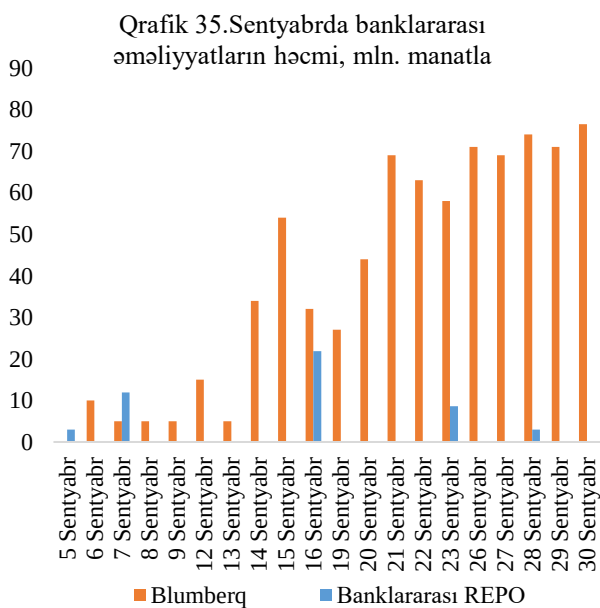
Mərkəzi Bank 2022-ci ilin yanvar-sentyabr aylarında likvidliyin effektiv idarə olunması məqsədilə müxtəlif müddətli 42 not hərracı keçirmişdir. Ümumilikdə, sentyabr ayının sonuna notlar vasitəsilə sterilizasiya olunmuş vəsaitin toplam qalığı 510 mln. manat təşkil etmişdir.

Son hərraclarda formalaşan gəlirlik 84 günlük notlar üzrə 2.92%, 168 günlük notlar üzrə 3.5%, 252 günlük notlar üzrə 3.78% olmuşdur. 28 günlük notlar üzrə isə gəlirlik faiz dəhlizinin aşağı həddinə yaxın səviyyədə formalaşmışdır. Mərkəzi Bankın notları üzrə gəlirlik digər maliyyə alətlərinin faizlərinə təsir göstərməklə gəlirlik əyrisinin formalaşması baxımından mühüm rol oynamaqdadır.

⁷ (daha ətraflı www.cbar.az -da "Pul Siyasəti: Əməliyyat Çərçivəsi İzahedici sənəd"ə bax)

Yeni əməliyyat çərçivəsinin effektiv tətbiqinə şərait yaratmaq üçün banklararası pul bazarının aktivləşdirilməsi istiqamətində də işlər görülmüşdür. Banklararası pul bazarının aktivləşdirilməsi məqsədilə alternativ əməliyyat platforması təklif olunmuşdur. Bu məqsədlə manatla banklararası təminatlı kredit əqdlərinin “Blumberq” ticarət sistemi vasitəsilə bağlanmasına dair yeni kollektiv saziş qüvvəyə minmişdir.

Sentyabr ayı ərzində “Blumberq” platformasında 787.5 mln. manatlıq 69 əqd bağlanmışdır. Bu əməliyyatların 73%-i 1 günlük olmuşdur.

Mənbə: AMB

Mərkəzi Bankın emissiya etdiyi notlar REPO bazarında təminat qismində istifadə olunmaqla banklararası bazarın aktivləşməsinə müsbət təsir göstərir. Belə ki, yanvar-sentyabr aylarında banklararası REPO bazarında 1.7 mlrd. manatlıq 573 əqdin 1.2 mlrd. manatlıq 240 əqdi Mərkəzi Bankın notları əsasında bağlanmışdır.

Hesabat dövründə məcburi ehtiyat normalarının ortalama rejimində tətbiqinin davam etdirilməsi banklar tərəfindən likvidliyin çevik idarə edilməsinə müsbət təsir göstərən amillərdən biri olmuşdur. Sentyabr ayının 15-dən başlayaraq banklar tərəfindən məcburi ehtiyatların yeni normalara uyğun (milli valyutada, həmçinin qiymətli metallarda cəlb edilmiş depozitlər üzrə 4%, xarici valyutada cəlb edilmiş depozitlər üzrə 5%) saxlanılmasına başlanılmışdır. Aparılmış monitorinqlərin nəticələrinə əsasən hesabat dövrü üzrə bütün aylarda bankların Mərkəzi Bankdakı müxbir hesablarının toplam qalıqları dövr üçün məcburi ehtiyat kimi saxlanmalı olan cəmi vəsaitlərin həcmi üstələmişdir.

3.3. Pul təklifi

2022-ci ilin 9 ayında manatla pul təklifi iqtisadiyyatın tələbatına uyğun olaraq çevik idarə edilmişdir.

2022-ci ilin 9 ayı ərzində manatla pul bazası 10% azalmış və dövrün sonuna 16.1 mlrd. manat təşkil etmişdir. Ötən ilin sonunda sistem əhəmiyyətli bəzi banklarla aparılan müddətli depozit əməliyyatları təmizlənməklə manatla pul bazası 3.7% artmışdır.

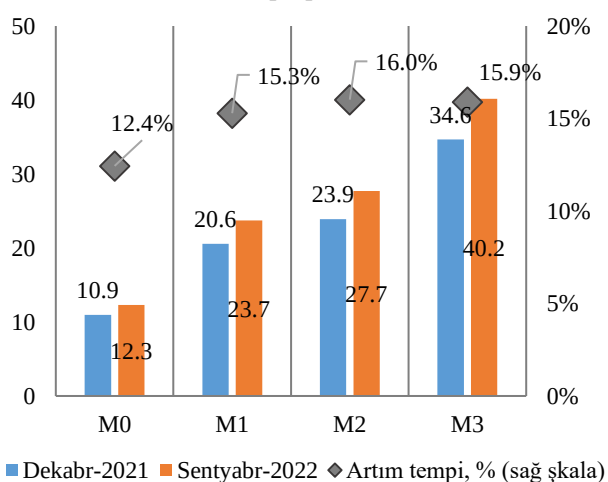
Vahid xəzinə hesabının qalığının dəyişimi, Mərkəzi Bankın sterilizasiya yönümlü daimi imkan və açıq bazar əməliyyatları pul bazasına təsir edən əsas amillər olmuşdur.

Hesabat dövründə manatla pul bazasının struktur elementi olan dövriyyədəki nağd pulun həcmi ⁸ 11% artmış, manatla müxbir hesabların qalığı isə 56% azalmışdır (ötən ilin sonunda sistem əhəmiyyətli bəzi banklarla aparılan müddətli depozit əməliyyatları təmizlənməklə manatla müxbir hesablar 24% azalmışdır).

Manatla pul multiplikatoru (manatla geniş mənada pul kütləsinin manatla pul bazasına nisbəti) ilin əvvəlindən 28.9% artaraq 1.72 təşkil etmişdir.

Manatla geniş pul kütləsi (M2) 9 ay ərzində 16% artaraq 27.7 mlrd. manat təşkil etmişdir.

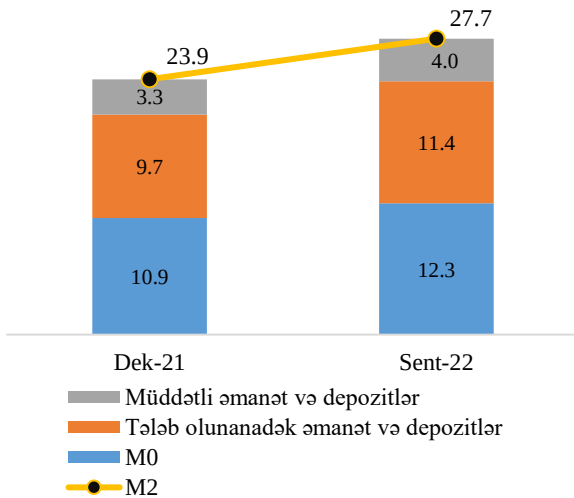
Qrafik 36. Pul aqreqləri, mlrd. manat

Mənbə: AMB

⁸ bank sistemindən kənarda nağd pul, bankların kassalarında və bankomatlarda olan pullar

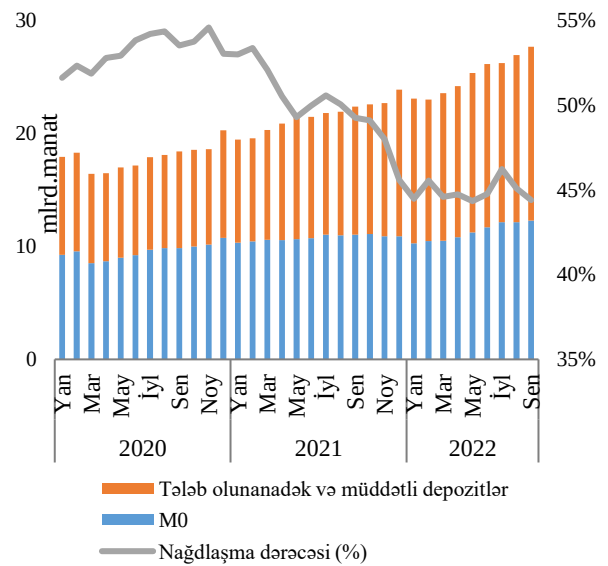
Qrafik 37. Manatla geniş mənada pul kütləsinin dinamikası, mlrd.manatla

Mənbə: AMB

Dövr ərzində M2 pul aqreqatının struktur elementləri fərqli templərlə artmışdır. Belə ki, M0 nağd pul kütləsi 12.4%, manatla tələb olunanadək əmanət və depozitlər 18.5% (M2-də xüsusi çəkisi 41.2%), müddətli əmanət və depozitlər isə 20.6% (M2-də xüsusi çəkisi 14.4%) artmışdır. Beləliklə, əmanət və depozitlərin nağd puldan daha sürətli artması hesabına nağdlaşma (M0/M2) ilin əvvəlindən 1.4% bəndi azalaraq dövrün sonuna 44.4%-ə enmişdir.

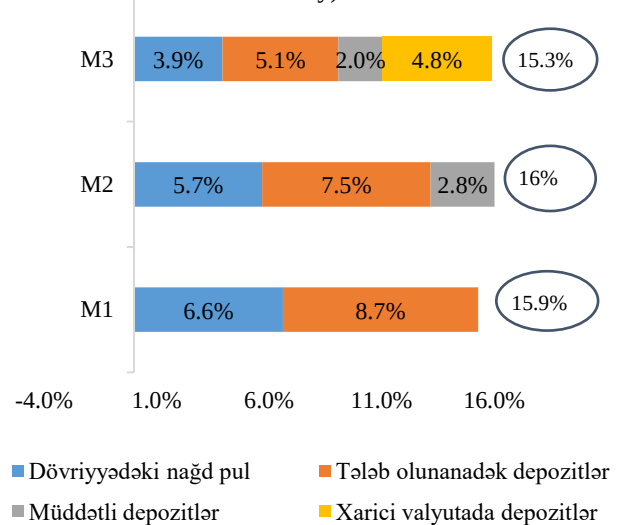
Qrafik 38. Nağdlaşma (M0/M2), %-lə

Mənbə: AMB

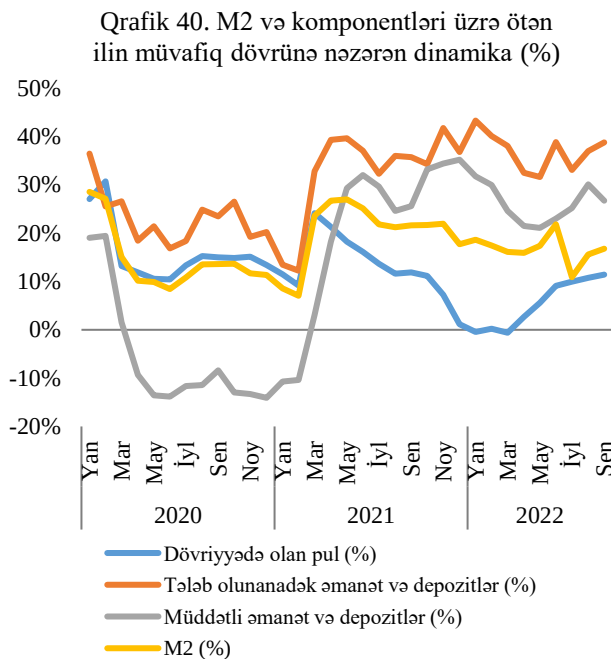
2022-ci ilin I yarımilliyində M2 pul kütləsinin dəyişiminə əsas töhfə verən (47%) tələb olunanadək əmanət və depozitlər olmuşdur ki, bu da ölkədə nağdsızlaşmanın artımından irəli gəlir.

Qrafik 39. Pul aqreqatlarının komponentləri üzrə ümumi dəyişimə töhfəsi (%) (2022 9 ay)

Mənbə: AMB

Ümumilikdə, uzunmüddətli dövrdə pul kütləsinin struktur komponentləri arasında tələb olunanadək əmanət və depozitlər illik əsasda daha yüksək tempə artmışdır.

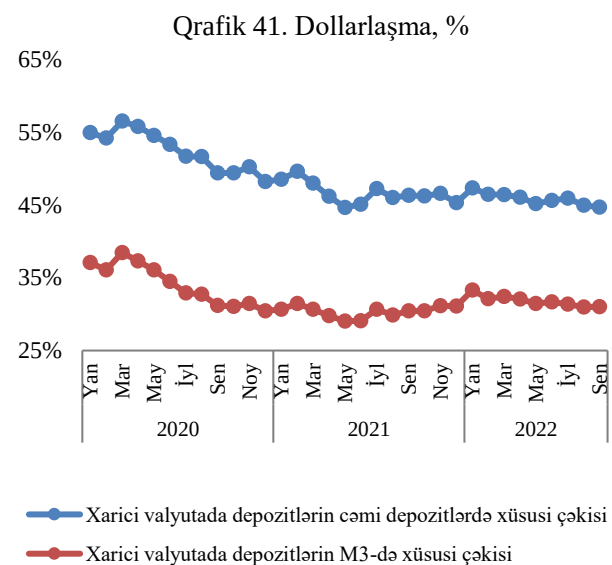

Mənbə: AMB

Hesabat dövründə geniş pul kütləsi (M3) 15.9% artmış və dövrün sonuna 40.1 mlrd.manat təşkil etmişdir. Dövr ərzində M3 pul kütləsinin dəyişiminə həm Xalis Xarici Aktivlər (XXA) həm də Xalis Daxili Aktivlər (XDA) artırıcı təsir etmişdir. Belə ki, 9 ay ərzində XXA 10.4%, XDA isə 23.5% artmışdır.

Dollarlaşmanın azalması tendensiyası davam etmişdir. 2022-ci ilin 9 ayında xarici valyutada əmanət və

depozitlərin həcmi 15.6% artmış, cəmi əmanət və depozitlərdə xüsusi çəkisi cüzi azalaraq 45% təşkil etmişdir. Xarici valyutada əmanət və depozitlərin M3 pul aqreqatında xüsusi çəkisi də eyni meyl nümayiş etdirərək ilin əvvəlindən cüzi azalmış və dövrün sonuna 31% təşkil etmişdir.

Mənbə: AMB

Hüquqi şəxslərin depozitlərində xarici valyutanın payı 9 ayın sonuna 53.2% təşkil etmişdir. Fiziki şəxslərin əmanətlərinin dollarlaşma səviyyəsi isə 39.2% olmuşdur. Qeyri-rezident fiziki şəxslərin əmanətləri çıxılmaqla ev təsərrüfatlarının əmanətlərinin dollarlaşması 9 ayda 4.7 faiz bəndi azalaraq dövrün sonuna 35.9%-ə enmişdir.

İstifadə olunmuş qrafik və cədvəllər

Qrafiklər

Qrafik 1	İƏİT ölkələrində qabaqlayıcı iqtisadi aktivlik indeksləri -----	4
Qrafik 2	İqtisadi artım proqnozu -----	5
Qrafik 3	Satınalma Menecerləri İndeksi (PMI)-----	6
Qrafik 4	Bəzi İEOÖ-də inflyasiya-----	7
Qrafik 5	Qlobal əmtəə indeksinin illik dinamikası-----	8
Qrafik 6	Qlobal neft bazarında tələb və təklifin dinamikası-----	8
Qrafik 7	Qlobal Təchizat Zəncirinin Təzyiq indeksi -----	9
Qrafik 8	Ticarət balansı-----	11
Qrafik 9	Ticarət dövriyyəsində əsas ölkələr -----	11
Qrafik 10	Xam neft və neft məhsullarının ixrac olunduğu ölkələr-----	12
Qrafik 11	Qeyri-neft sektoru üzrə ixacın dinamikası-----	12
Qrafik 12	2022-ci ilin 9 ayı üzrə bəzi məhsullar üzrə ixracın dəyişimi-----	13
Qrafik 13	Sektorlar üzrə idxalın dinamikası-----	13
Qrafik 14	2022-ci ilin 9 ayı üzrə bəzi məhsullar üzrə idxalın dəyişimi-----	14
Qrafik 15	Ölkəyə daxil olan pul baratları-----	14
Qrafik 16	Xarici mənbələrdən əsas kapitalla investisiya qoyuluşları-----	15
Qrafik 17	İstehlak bazarında satışların həcmnin dəyişimi-----	16
Qrafik 18	Pərakəndə ticarət dövriyyəsinin artımı-----	17
Qrafik 19	İctimai iaşə və ödənişli xidmətlərin dinamikası-----	18
Qrafik 20	Gəlirlərin və əməkhaqqının artım dinamikası-----	18
Qrafik 21	İnvestisiyaların dinamikası-----	20
Qrafik 22	İqtisadi artım -----	21
Qrafik 23	Biznes İnəam İndeksi -----	23
Qrafik 24	İqtisadi fəal və məşğul əhəli dinamikası -----	24
Qrafik 25	2022-ci ildə 12 aylıq inflyasiya -----	25
Qrafik 26	2022-ci ildə orta illik inflyasiya -----	25

Qrafik 27	İQİ komponentlərinin töhfəsi -----	26
Qrafik 28	Qiymətlərin illik artım tempinə görə istehlak səbətində mal və xidmətlərin xüsusi çəkisi -----	27
Qrafik 29	İstehlak səbətinə daxil olan mal və xidmətlər üzrə illik inflyasiyanın paylanması -----	27
Qrafik 30	Orta illik baza inflyasiyanın dəyişimi -----	27
Qrafik 31	Cari il üzrə istehsalçı qiymətləri indeksinin illik dəyişimi -----	29
Qrafik 32	Banklar tərəfindən xarici valyutanın nağd xalis satışı -----	32
Qrafik 33	Effektiv məzənnə indeksləri -----	33
Qrafik 34	Faiz dəhlizinin parametrləri -----	34
Qrafik 35	35.Sentyabrda banklararası əməliyyatların həcmi -----	36
Qrafik 36	Qrafik 36. Pul aqreqatları -----	37
Qrafik 37	Manatla geniş mənada pul kütləsinin dinamikası -----	38
Qrafik 38	Nağdlaşma -----	38
Qrafik 39	Pul aqreqatlarının komponentləri üzrə ümumi dəyişimə töhfəsi-----	38
Qrafik 40	M2 və komponentləri üzrə ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən dinamika---	39
Qrafik 41	Dollarlaşma-----	39

Cədvəllər

Cədvəl 1	Ticarət şəbəkələrində xərc istiqamətlərinin payı -----	17
Cədvəl 2	İnvestisiya mənbələri -----	20
Cədvəl 3	ÜDM-in strukturu -----	22
Cədvəl 4	Məhsul qrupları üzrə ərzaq qiymətlərinin illik dəyişim indeksi -----	25
Cədvəl 5	Əsas sahələr üzrə istehsalçı qiymətlər indeksinin illik dəyişimi-----	28

Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı

Tel.: (+99412) 493 11 22

<http://www.cbar.az>

Ünvan: AZ1014, Bakı, R.Bəhbudov küçəsi, 90